

„Haņfeidzi”
20.nodaļa „Dzjie Lao” 解老

„Skaidrojumi par Laodzi [mācību]”.

„ Dao de dzjin” 38.nodaļas skaidrojums

德者，內也。得者，外也。

上德不德，言其神不淫於外也。

神不淫於外則身全，身全之謂德。德者，得身也。

凡德者，以無為集，以無欲成，以不思安，以不用固。

為之欲之，則德無舍，德無舍則不全。

用之思之則不固，不固則無功，無功則生於德。

德則無德，不德則在¹有德。

故曰：“上德不德，是以有德²”。

Tikums ir iekšā. Ieguvums ir ārpusē.

Izteiciens „Augstākais tikums netiecas pēc tikuma” nozīmē, ka viņa gars netiek pavadināts no ārpusēs.³

[Ja] gars netiek pavadināts no ārpusēs, tad personība ir pilnīga.⁴ Personības pilnību dēvē par tikumību. [Līdz ar to,] Tikums ir personības iegūšana⁵.

Parasti tikumība uzkrājas ar ne-rīcību, piepildās ar netiekšanos, kļūst mierīga ar nedomāšanu, kļūst stipra ar neizmantošanu.

[Ja] dara to un tiecas pēc tā, tad tikumība nevar apmesties⁶. [Ja] tikumībai nav mājvietas, tad tā nav pilnīga.

[Ja] izmanto to (tikumību), ja domā par to, tad [tā] nebūs stipra; [Ja] nav stipra, tad nav panākumu. [Ja] nav panākumu, tad piedzimst (rodas) tikums⁷.

[Ja piedzimst (rodas)] tikums⁸, tad tas nav tikums; netiekties pēc tikuma, tad ir tikums.

Tāpēc [Laodzi] teica: „Augstākais tikums netiecas pēc tikuma, līdz ar to tam piemīt tikums”.

¹ Van Sjieņšen ir bez 在 [6,-95.lpp] un Čeņ Cjijou norāda, ka 在 nevajadzētu būt [2, 372.lpp].

² 上德不德 ir Laodzi teksta 38.nodaļa [1,7,3,5]. 上德不德: 最高境界的德是無心於求德的。Augstākas pakāpes tikums (德) netiecas meklēt tikumu (德) [3, 189.lpp]. 上德: 指道德最高尚的人。“不德”就是“不去取得”, 指不求取外界的东西。上德 – norāda uz cildenākā cilvēka tikumu (德). 不德 – nozīmē „netiekties iegūt”, kas norāda, ka netiecas iegūt to no pasaules lietām [7, 178.lpp].

³ 其神不淫於外 – 他的心神不被外物所迷惑。Viņa gars netiek maldināta no ārējām lietām; 淫 netikls, netiklība – 惑亂 maldināt [3, 189.lpp]; 精神不游蕩到身外 Gars nenododas uzdzīvei materiālajā pasaulē [7, 178.lpp].

⁴ 身 身 身 ir „personība”, 全 cjueņ – pilnīgs, perfekts [5, 888.lpp]

⁵ Van Sjieņšen norāda, ka jālasa „身全之謂得者得身也”. Taipinas imperiālajā enciklopēdijā [太平御覽] 720 citātā, teikts, ka labojums no 得 uz 德 ieviests Min dinastijas laikā, kas ir kļūdaini mūsdienās [6,-95.lpp.]. Čen Cjijou noraida šo apgalvojumu. [2, 371.lpp]. *Jāatzīmē, ka W.K.Liao un A.Ivanova tulkojums pēc Van Sjieņšen norādījuma, bet V.S.Spirins pieturās pie 德. Avotos [1,7,3,5] izmanto 德.*

⁶ 王先謙曰舍正也無舍言不能安其止 – Van Sjieņcjieņ saka: „無舍 nozīmē, ka viņš (德) nevar mierīgi apstāties [6, 95.lpp]. 德無舍: 德沒有居住的地方 – Tikumam (德) nav vietas kur dzīvot (uzturēties) [3, 189.lpp]. 合, 是止宿的地方 – he(合) ir apstāšanās vieta [5, 888.lpp.].

⁷ Van Sjieņshen norāda, ka pirms frāzei 無功則生有德 jāpapildina ar 不全. Kā arī 有 vietā ir 於 [6, 95.lpp.]. Krievu un angļu tulkojumos izmanto 不全, bet avotos [3, 188.lpp.] un [1, 93.lpp] neizmanto, bet ir izlabota 於 ķīniešu valodā. Avotā [7, 179.lpp.] norādīts, ka 德 jābūt 得. 無功則生於德 avotā [3, 190.lpp.] tulkots mūsdienu ķīniešu valodā kā 沒有功效則是由於有心於求德 – nav panākumu līdz ar to ir tieksme sameklēt tikumu. Avotā [1, 94.lpp] modernajā valodā rakstīts 沒有功效是由於自求有得.- nav panākumu, jo pats piemeklēji; Čeņ Cjijou – 無功則由於用德所致 – nav panākumu, jo tie sasniegti izmantojot tikumu [2, 371.lpp.]. Avotā [5, 888.lpp.] 便是由有所求取而產生的 – tas ir ar meklēšanu iegūt un radīt to.; A.Ivanovs tulko: „...если же добродетель не прочна, не будет положительного успеха, а тогда родится мысль об обладании добродетелью” [9, 111.lpp.]. W.K.Liao tulko: „If it is not perfect and cannot work successfully, it will become self-assertive virtue” [4, 170.lpp.].

⁸ Van Sjieņcjieņ norāda, ka pirms 德則無德 jāpieraksta 生有 – radies tikums [6, 95.lpp.]. Avotos [1,7,3] šāds papildinājums nav norādīts. Tomēr, avotā [1 un 3] tulkojumā uz mūsdienu ķīniešu valodu skaidrs, ka 德 ir 生於德.

所以貴無為無思為虛者，謂其意無所制也。

夫無術者，故以無為無思為虛也。

夫故以無為無思為虛者，其意常不忘虛，是制於為虛也。

虛者，謂其意無所制也。

今制於為虛，是不虛也。

虛者之無為也，不以無為為有常，不以無為為有常則虛，虛則德盛，德盛之謂上德，

故曰：“上德無為而無不為也。”

Tāpēc par tādu, kas ciena ne-rīcību un ne-domāšanu un kļūst tukšs, sauc to, kura nodomi nav nekur ierobežoti.

Tie, kam nav metodes⁹, izmanto ne-rīcību un ne-domāšanu, lai sasniegtu tukšumu.

Tie, kas izmanto ne-rīcību un ne-domāšanu, lai sasniegtu tukšumu, viņu domas nekad neaizmirst tukšumu, tās tiek kontrolētas, lai sasniegtu tukšumu.

Par tukšumu sauc to, kura domas nav nekur ierobežotas.

[Ja to] kontrolē, lai sasniegtu tukšumu, tas nav tukšums.

Tas, kura tukšums ir ne-rīcība, neuzskata ne-rīcību par pastāvīgu.¹⁰ [Ja viņš] neuzskata ne-rīcību par pastāvīgu, tad tas ir tukšums. Tukšumā tikumība plaukst. [Kad] uzplaukst tikumība, to sauc par „augstāko tikumu”.

Tāpēc [Laodzi] teica: „Augstākais tikums ir bez rīcības, bet nav nekā, ko tas nepaveic”.

仁者，謂其中心欣然愛人也。

其喜人之有福，而惡¹¹人之有禍也。

生心之所不能已也，非求其報也。

故曰：“上仁為之而無以為也¹²。”

Par “cilvēciskumu”¹³ sauc [tādu stāvokli], kad [cilvēks] no visas sirds priecājas mīlēt cilvēkus.

Tas priecājas, ja cilvēkiem ir laime, bet neieredz, ja cilvēkiem ir nelaime.

Piedzimstot sirdī, tas nespēj tur apstāties un nemeklē sev atalgojumu.

Tāpēc [Laodzi] teica: „Augstākais cilvēciskums rīkojas un tam nav iemesla rīcībai”.

義者，君臣上下之事，父子貴賤之差也，知交朋友之接也，親疏內外之分也。

臣事君宜，下懷上宜，子事父宜，賤敬貴宜，知交友朋之相助也宜，親者內而疏者外宜。

義者，謂其宜也，宜而為之，故曰：“上義為之而有以為也。¹⁴”

Taisnīgums¹⁵ ir valdnieka-padotā un augstākā-zemākā attiecībās¹⁶; tēva-dēla un dižciltīgā-zemas kārtas atšķirībās; tuvu draugu un paziņu saskarsmē; tuvu-tālu radnieku un savējo-svešo sadalīšanā.

⁹ 術 šu pēc avotiem [1;3;5] ir 道術 – *dao* metode/māksla, prasme.

¹⁰ 虛者之無為也，不以無為為有常.-- Avotā [1, 94.lpp.] tulkojumā modernajā ķīniešu valodā: 真正做到虛的人,在對待無為上,不把無為當作要注意的事. Cilvēks, kas patiesi īsteno tukšumu, nepadara ne-rīcību par nozīmīgu lietu. Avotā [3, 190.lpp.]: tulkojumā modernajā ķīniešu valodā: 虛無的人,他的無為是不把無為常掛在心上 – Tukšuma cilvēks nozīmē, ka viņa ne-rīcība nav tā ne-rīcība, ko izrāda sirdī. W.K.Liao tulkojumā: When he who rest empty does not assert, he does not regard non-assertion as having a constant way [4, 170.lpp.].

¹¹ 惡 nav è - ļauns, bet wù – naidis, nepatika [3, 180.lpp.].

¹² Van Sjieņšen norāda, ka „Dao de dzjin” frāzei 上仁為之而無以為也 nav 也 ķīnizīmes.

¹³ 仁 – reņ – „cilvēciskums”, „sabiedriskums”, „lābsirdība”. Reņ ir viena no pamatkategorijām Ķīnas filozofijā un tradicionālā garīgā kultūrā. Savieno trīs galvenos aspektus: 1) morāli-psihoģiskais: „mīlestība/žēlsirdība pret cilvēkiem; rituāla „godprātība”; 2) sociāli-ētiskais: Visu pareizu uzvedības normu kopums attiecībā pret citiem cilvēkiem un pret sabiedrību; 3) ētiski-metafiziskais: indivīda saistība ar visu esošo, ieskaitot nedzīvus priekšmetus. [48, 127].

¹⁴ 有以為 – 就是有所為而為的意思。- tas nozīmē, ka viss, kas darāms jāizpilda; [5, 891.lpp.] 最高境界的義, 凡所施為, 都是有所為而為。- Augstākas pakāpes taisnīgums, tiem kam jādara, viss, kas darāms jāizdara. [3, 189.lpp.]

¹⁵ 義 ji – „taisnīgums/pienākums”, „pienācīgs taisnīgums” (pienākums; pienākuma izjūta; taisnīgums, godprātīgums, godīgums) – viens no pamatjēdzieniem Ķīnas filozofijā. Ietver sevī ideju par satura „pareizu atbilstību” – pēc formas, subjektīvās nepieciešamības – objektīvām prasībām, iekšējas taisnīguma izjūtas – sabiedriskā pienākuma ārējiem imperatīviem. [48, 133].

¹⁶ Van Sjieņšen un Lu Veņčao norāda, ka 事 vietā ir 禮 [6, 96.lpp.]. W.K.Liao savā tulkojumā atsaucas uz šo faktu [4, 171.lpp.].

Padotajam jākalpo valdniekam pienācīgi, zemākam jāgādā [par] augstāko pienācīgi; dēlam jākalpo tēvam pienācīgi; zemas kārtas cilvēkiem jāciens dižciltīgos pienācīgi; tuvu draugu un paziņu abpusējai palīdzībai jābūt pienācīgai; tuvus radniekus pietuvina un tālus radnieku attālina pienācīgi. Par taisnīgumu sauc to, kas ir piemērots prasībām, [ja] ir piemērots prasībām, tad [attiecīgi] rīkojas. Tāpēc [Laodzi] teica: „Augstākais taisnīgums un tam ir iemesls rīcībai”.

禮者，所以貌情也¹⁷，羣義之文章¹⁸也，君臣父子之交也，貴賤賢不肖之所以別也。

中心懷而不諭，故疾趨卑拜而明之。

實心愛而不知，故好言繁辭以信之。

禮者，外節之所以諭內也。

故曰：“禮以貌情也。”

Rituāls¹⁹ ir tas viss, ar ko parāda jūtas, visa veida taisnīguma noteiktas normas, [kas pastāv] valdnieka-padotā un tēva-dēla attiecībās un nosaka dižciltīga-zemas kārtas cilvēka un cienīga-nicināma atšķirības.

[Ja] dziļi sirdī lolo, bet neizpauž to, tad, ātri pietuvojoties un zemu klanoties to skaidri parāda.

[Ja] sirsnīgi mīl, bet [otra puse] to nezina, tad ar daudziem skaistiem vārdiem panāk, lai ticētu tam.

Rituāls ir ārējās normas, ko izmanto iekšējo [jūtu] izteikšanai.

Tāpēc saka: „Rituāls ir tas, ar ko parāda jūtas”.

凡人之為外物動也，不知其為身之禮也。

眾人之為禮也，以尊他人也，故時勸時衰。

君子之為禮，以為其身，以為其身，故神²⁰之為上禮，上禮神而眾人貳²¹，故不能相應，不能相應，故曰：“上禮為之而莫之應。”

眾人雖貳，聖人之復恭敬²²盡手足之禮也不衰，故曰：“攘臂而仍之。”

Parastie cilvēki rīkojas ārējo lietu vadīti un nezina, vai rīkojas saskaņā ar rituālu.

Vairums ļaudis veic rituālus, lai godinātu citus cilvēkus, tāpēc [viņi] dažreiz [to dara] cītīgi un dažreiz – negribīgi.

Cildens vīrs veic rituālu, lai pilnveidotu savu personību. Tā iemesla dēļ viņš pilnveido savu personību, [viņš] izcili veic augstāko rituālu. [Ja] augstākais rituāls [veikts] izcili, tad visi ļaudis ir aizdomīgi, tāpēc viņi nevar atbildēt līdzvērtīgi. Nevar atbildēt līdzvērtīgi, tāpēc [Laodzi] teica: „Izpildot augstāko rituālu, nav neviena, kas tam atsaucas”.

Kaut arī vairums ļaudis apšaubā [rituālu], gudrais atkārtoti izrāda godbijību, ar kājām un rokām pilnībā nododoties rituālam, nenogurstot. Tāpēc [Laodzi] teica: „Atrotīt piedurknes un atkārtot to [rituālu].”

道有積而德有功，德者道之功。

功有實而實有光，仁者德之光。

光有澤而澤有事，義者仁之事也。

事有禮而禮有文，禮者義之文也。

故曰：“失道而後失德，失德而後失仁，失仁而後失義，失義而後失禮”

Dao ir [tikumu] uzkrājums un [tikumu] uzkrājumam²³ ir panākumi, tikums ir *dao* panākums.

Panākumam ir reāla būtība un reālai būtībai ir mirdzums, cilvēciskums (*žei*) ir tikuma mirdzums.

Mirdzumam ir spīdums un spīdumam ir darbība, taisnīgums (*ji*) ir cilvēciskuma darbība.

Darbībām ir rituāli un rituāliem ir forma²⁴. Rituālam ir taisnīguma forma.

¹⁷ Avotā [3, 190.lpp.] izteiciens „禮者，所以貌情也” modernajā ķīniešu valodā skan, ka 禮，是用來文飾感情的。Rituāls ir izmanto jūtu izkrašošanai.

¹⁸ Avotā [3, 189.lpp.] izskaidro, ka 羣義 ir 人群的義理 visādi taisnīguma principi; 文章 nozīmē 禮儀法度 noteiktas normas.

¹⁹ 禮 *li*: ētiski-rituālas normas, etiķete, ētika, rituāls, ceremonijas, godprātība). Viena no centrālajām kategorijām Ķīnas filozofija, galvenokārt konfuciānismā, apvieno divus pamatjēdzienus: ētika un rituāls. Līdz pirmā gadu tūkstoša vidum p.m.ē. *Li* pamat iedarbība bija reliģiskos rituālos, bet vēlāk ieguva galvenokārt ētisku skaidrojumu.[48, 168].

²⁰ 神: 精通 izcili (teicami) prast rīkoties (ar kaut ko); apgūt; izprast [7, 181.lpp.].

²¹ 貳: 不專 – nevienprātīgs, 三心二意 šaubīgs, nedrošs [7, 181.lpp.]; 懷疑 šaubas, aizdomīgs [3, 189.lpp.].

²² 聖人之復恭敬: 但聖人卻仍保持恭敬: tomēr gudrais saglabā godbijību [3, 189.lpp.]. 復: 是再三的意思。Fu nozīmē vairākkārtīgi. [5, 894.lpp.].

²³ 德 vietā jābūt 積 [6, 96.lpp.]. Avotā [3, 191.lpp.] oriģināla teksts jau ir izlabotā veidā.

Tāpēc [Laodzi] teica: „Zaudējot *dao*, pēc tam zaudē tikumu. Zaudējot tikumu, pēc tam zaudē cilvēciskumu. Zaudējot cilvēciskumu, pēc tam zaudē taisnīgumu. Zaudējot taisnīgumu, pēc tam zaudē rituālu.²⁵”

禮為情貌者也，文為質飾者也。

夫君子取情而去貌，好質而惡飾。

夫恃貌而論情者，其情惡也；須飾而論質者，其質衰也。

何以論之？

和氏之璧，不飾以五采，隋侯之珠，不飾以銀黃²⁶，其質至美，物不足以飾之。

夫物之待飾而後行者，其質不美也。是以父子之間，其禮樸而不明，故曰：“禮薄也。”

凡物不並盛，陰陽是也。

理²⁷相奪予，威德是也。

實厚者貌薄，父子之禮是也。

由是觀之，禮繁者實心衰也。

然則為禮者，事通人²⁸之樸心者也。

衆人之為禮也，人應則輕歡，不應則責怨。

今為禮者事通人之樸心，而資之以相責之分，能毋爭乎？有爭則亂，

故曰：“夫禮者，忠信之薄也，而亂之首乎。”

Rituāls ir jūtu ārējais izskats, krāšņums ir labu īpašību rotājums.

Cildens vīrs izvēlas jūtas un atmet ārējo izskatu, [viņam] tīk labas īpašības un [viņš] nīst rotājumus.

Tie, kas, balstoties uz ārējo izskatu, spriež par jūtām, viņu pašu jūtas ir ļaunas. Tie, kas, sekojot rotājumiem, spriež par labām īpašībām, viņu labās īpašības ir vājas.

Kā lai to paskaidro?

Huo kunga²⁹ nefrītu nerotāja ar piecām krāsām. Suei vietvalža pārli nerotāja ar sudrabu un zeltu. Viņu (nefrīts un pārle) dabiskās labās īpašības sasniedza skaistuma augstāko pakāpi, citas lietas tās nespēj izrotāt.

Tās lietas, kas sagaida izrotāšanu un pēc tam rod pielietojumu, to dabiskās labās īpašības nav skaistas. Šī iemesla dēļ tēva-dēla attiecībās viņu rituāli ir vienkārši un skaidri neparādās.

Tāpēc [Laodzi] teica: „Rituāls ir virspusīgs.”

Visas lietas nevar vienlaikus plaukt, [jo] pastāv *jiņ* un *jan* [spēki].

Ir princips – abpusēji atņemt un dot, [jo] pastāv vara un tikums .

Tam, kam bagāta būtība, ārējais izskats ir vienkāršs, piemēram, tēva-dēla rituālos.

No tā var redzēt, ka daudzi sarežģīti rituāli patieso būtību vājina.

Tādējādi tas, kurš piekopj rituālus, pārvalda vairuma ļaužu vienkāršo sirdi.

Vairums ļaudis veic rituālu un, [ja] kāds atbild, tad viņiem ir viegli un jautri, ja neatbild, tad viņus nopel un apsūdz.

²⁴ 文: 儀文; 形式 ritu'ala normas; forma [3, 192.lpp.]

²⁵ „Dao De dzjinā” visur pēc 而後 nav 失 ķīnzīmes. Līdz ar to, Haņ Fei pasvītroja attiecības starp galveno un pakārtoto, līdz ar to uzlaboja teikuma struktūru. [7, 182.lpp.]

²⁶ 銀黃: 銀和金 sudrabs un zelts. 黃 nozīmē 黃金 zelts. [3, 192.lpp.]. Van Sjieņšen norāda, ka 銀黃 ir 黃金 zelts [6, 97.lpp.].

²⁷ 理 *li*: princips/ likums. arī atribūts, pamats, kārtība, motīvs, patiesība, ideāls). Viena no pamatkategorijām Ķīnas filozofijā. Etimoloģiski ķīnzīme nozīmē zemes iezīmēšanu un sadali. Li sākuma nozīme noteica tā terminoloģisko jēgu: sakārtojošs, strukturējošs un individualizējošs pirmsākums, atribūts, neatņemama īpašība, kas piemīt atsevišķiem priekšmetiem un visam esošajam, tai skaitā garīgas dzīves parādībām. [48, 167].

²⁸ 通人: 衆人 vairums cilvēku [5, 382.lpp.]

²⁹ 和氏: Huo kungs vai He kungs. Huo kungs bija „Pavasara rudens”perioda laikā Ču valsts iedzīvotājs Bieņ Huo (卞和). „Haņ Fei dzi” ir nodaļa „Huoši”, kas stāsta par Bieņ Huo. Huo atrada nefrītu, kuru vēlējās uzdavināt valdniekam. Huo zināja, ka atrastais nefrīts ir ļoti vērtīgs. Huo pasniedza nefrītu neapstrādātu, bet valdnieks noraidīja dāvinājumu, jo nefrīts bija neglīts. Huo tika sodīts ar pēdas nociršanu. Nākamā valdnieka valdīšanas laikā Huo atkal mēģināja uzdavināt savu nefrītu, bet atkārtojās tas pats kā iepriekš. Huo atkal tika sodīts ar pēdas nociršanu. Huo bija bēdīgs un ļoti nožēloja, ka valdnieks nepieņēma dāvanu. Valdnieks nosūtīja kādu pārbaudīt Huo un pajautāt, kāpēc Huo bēdājās, jo sodīšana bija par valdnieka piekrāpšanu. Huo izstāstīja lietas būtību un valdnieks lika neapstrādātu nefrītu apstrādāt un izrādījās, ka nefrīts ir ļoti vērtīgs. [2, 271.lpp.]

Tā tad tie, kas pilda rituālus, pārvalda cilvēku vienkāršo sirdi un ir pamats abpusējiem pārmetumiem. Kā var nebūt strīdi? Kur ir naids, tur būs nekārtības, Tāpēc [Laodzi] teica: „Rituāls ir lojalitātes un uzticības novājinātājs un nekārtību cēlonis.”

先物行先理動之謂前識³⁰，前識者，無緣而忘意度也³¹。

何以論之？

詹何坐，弟子侍，有牛鳴於門外，弟子曰：“是黑牛也而白題。”

詹何曰：“然，是黑牛也，而白在其角。”

使人視之，果黑牛而以布裹其角。

以詹子之術，嬰眾人之心，華焉殆矣³²，故曰“道之華也”。

嘗試釋詹子之察，而使五尺之愚童子視之，亦知其黑牛而以布裹其角也。

故以詹子之察，苦心傷神，而後與五尺之愚童子同功，是以曰“愚之首也”。

故曰：“前識者道之華也，而愚之首也。”

Rīkoties pirms notikumiem, darboties pirms patiesības atklāšanas (principa (li)), tā ir tālredzība. Tālredzība ir patvaļīgs, personisks pieņēmums bez iemesla un pamatojuma.

Kā lai to paskaidrot?

Džaņ He³³ sēdēja [mājās] kopā ar mācekļiem. Aiz vārtiem iemāvās gov. Mācekļi teica: „Tā ir melna gov ar baltu plankumu uz pieres.”

Džaņ He atbildēja: „Pareizi, tā ir melna gov, bet ar baltu plankumu uz ragiem.”

Nosūtīja cilvēku apskatīt govi, izrādījās, ka gov ir melnā krāsā un ragi aptīti ar baltu drānu.

Izmantojot Džaņdzi (Džaņ He) metodi, apmāna parasto ļaužu prātus, skaistums tajā bīstams. Tāpēc [Laodzi] teica: „Tas ir *dao* [ārējais] skaistums.”³⁴

Mēģināsim atlikt malā Džaņdzi vērtīgumu³⁵ un nosūtīsim piecu pēdu garu dumju zēnu paskatīties uz govi, tad arī zināsim, ka tā ir gov melnā krāsā un ragi aptīti ar baltu drānu.

Ja paļauties uz Džaņdzi izzināšanu, viņš nomocīja savu sirdi un novārdzināja garu, lai vēlāk sasniegtu vienādu rezultātu ar piecu pēdu garu dumju zēnu. Tāpēc par to [Laodzi] teica: „Tas ir dumjības sākums” un, ka „Tālredzība ir *dao* [ārējais] skaistums, un dumjības sākums.”

所謂大丈夫者，謂其智之大也。

所謂處其厚不處其薄者，行情實而去禮貌也。

所謂處其實不處其華者，必緣理不徑絕也。

所謂去彼取此者，去貌徑絕而取緣理好情實也。

故曰：“去彼取此。”

Tas, ko dēvē par „varenu (goda)vīru”, noz'im'e, ka viņa gudrība varena.

Tas, ko dēvē par „dzīvi pilnībā, un nevis vispusībā”, ir rīkošanās pēc īstajiem apstākļiem un rituālu ārīšķības atmešana.

³⁰ 物: līdzīgs 事 lietas, notikums [2, 383.lpp.]. 先物行: 是還沒有觀察物象就發言 vēl nav apskatījis priekšmetu, bet jau atklāj to. 先理動, 是還沒有探究事理就動作 vēl nav izpētījis lietas būtību, bet jau rīkojas [5, 897.lpp.].

³¹ 緣: 因由 iemesls, pamats; 度: ir lasāms kā duo, 是以私意猜測 ir personisks pieņēmums [5, 897.lpp.]; 忘 ir sena nozīme 妄 nepamatots, patvaļīgi. [2, 384.lpp.]

³² 嬰: 觸犯 aizkārt, kaitēt. Sakrīt ar nozīmi 櫻: traucēt, darīt pāri. [3, 193.lpp.]; 華: 美麗的意思 – nozīme skaistums. [5, 897.lpp.]

³³ 詹何: Džaņ He Ču valsts iedzīvotājs „Pavasara rudens” perioda laikā. Viņš izzināja *dao* metodi/mākslu ar ko kļuva slavens Ču valstī [5, 897.lpp.] „Liedzi” „Šuo fu” (說符) nodaļā pieminēts Džaņ He kurš izcili maksķerēja. Spēdams ar sliktiem maksķerēšanas līdzekļiem iegūt lielu zivi. Par Džaņ He maksķerēšanu uzzināja Ču valsts valdnieks un palūdza Džaņ He paskaidrot. Meistarība balstījās uz principu: grūto uzvarēt ar vieglo, spēcīgo uzvarēt ar vājumu. Džaņ He salīdzina savu meistarību ar valsts pārvaldi. Ja valdnieks spētu rīkoties valsts pārvaldē kā Džaņ He, tad valsts pārvaldīšana nebūtu grūta lieta. [30, 250].

³⁴ 這是道的美麗外表. Tas ir *dao* ārējais skaistums [3, 194]. A.Ivanovs tulko – внешний блеск пути [5, 114], J.Spirins tulko – это цветок дао [4, 239]. W.K.Liao tulko – foreknowledge is the flower of Reason [2, 174].

³⁵ J.Spirins tulko: „[Если] попробовать провести проверку созерцания Дань Хэ...” [8, 239.lpp.] W.K.Liao un A.Ivanovs tulko, ka atmet Džaņ He vērtīgumu, kā arī avoti ķīniešu valodā paskaidro, ka šajā teikumā domāts atstāt malā Džaņ He metodi.

Tas, ko dēvē par „dzīvi realitātē, ne dzīvi skaistumā”, noteikti ir sekošana principiem (lietas būtībai), nevis labai veiksmei.

Tas, ko dēvē par „viena pieņemšanu, cita atmešanu”, ir ārišķības un labas veiksmes atmešana un lietas būtības un īstu apstākļu pieņemšana.

Tāpēc [Laodzi] teica: „Atsakies no tā un pieņem šo.”

„ Dao de dzjin” 58.nodaļas skaidrojums

人有禍則心畏恐，心畏恐則行端直，行端直則思慮熟，思慮熟則得事理，行端直則無禍害，無禍害則盡天年，得事理則必成功，盡天年則全而壽，必成功則富與貴，全壽富貴之謂福。

而福本於有禍，故曰：“禍兮福之所倚。”以成其功也。

Ja cilvēkam ir nelaime, [viņš] sirdī [jūt] bailes. Ja sirdī [jūt] bailes, tad rīcība ir pareiza. Ja rīcība ir pareiza, tad domas nobriedušas; Domas ir nobriedušas, tās sasniedza lietu būtību. Ja rīcība ir pareiza, tad nav nelaimes. Ja nav nelaimes, tad dzīvo debesu noteikto laiku. Sasniedzot lietu būtību, noteikti [var] gūt panākumus. Nodzīvojot debess noteikto laiku, [dzīve] būs pilnīga un ilga. Noteikti gūstot panākumus, [dzīve] būs bagāta un dižciltīga. Pilnīgs un ilgs mūžs, bagāta un dižciltīga dzīve, to sauc par laimi.

Laime pamatā rodas, kad ir nelaime. Tāpēc [Laodzi] teica: „Nelaieme! Laimes pamats”, lai sasniegtu savus panākumus.

人有福則富貴至，富貴至則衣食美，
衣食美則驕心生，驕心生則行邪僻而動棄理，
行邪僻則身死天，動棄理則無成功。

夫內有死天之難，而外無成功之名者，大禍也。

而禍本生於有福，故曰：“福兮禍之所伏”。

Ja cilvēkam ir laime, tad atnāk bagātība un dižciltība. [Ja] atnāk bagātība un dižciltība, tad apģērbs un ēdiens ir skaisti. [Ja] apģērbs un ēdiens ir skaisti, tad sirdī dzimst augstprātība. [Ja] sirdī dzimst augstprātība, tad darbības kļūst netiklas un rīcība pārkāpj principus. [Ja] darbības ir netiklas, tad cilvēks priekšlaicīgi mirs. [Ja] rīcība pārkāpj principus, tad nav panākumu. Ja mājā (iekšā) ir priekšlaicīgas nāves sēras un sabiedrībā (ārpusē) nav slavas panākumu, tā ir liela nelaime. Nelaieme pamatā rodas, kad ir laime. Tāpēc [Laodzi] teica: „Laime! Nelaiemes slēptuve”.

夫緣道理以從事者無不能成。

無不能成者，大能成天子之勢尊，而小易得卿相將軍之賞祿。

夫棄道理而忘舉動者，雖上有天子諸侯之勢尊，而下有猗頓，陶朱，卜祝之富，猶失其民人而亡其財資也。

眾人之輕棄道理而易忘舉動者，不知其禍福之深大而道闊遠若是也，故論人曰：“孰知其極。”

Tie, kas darot lietas, seko *dao* un *li* (principam), nevar nesasniegt [panākumus].

Tie, kas var sasniegt [panākumus], lielie var iegūt Debesu dēla (imperatora) varu un godu, mazie var viegli iegūt ministra vai ģenerāļa amata balvu un algu.

Tie, kas atmet *dao* un *li* un patvaļīgi rīkojas, kaut arī oficiāli (augšā) bauda Debesu dēla vai vietvalža varu un godu, bet (paslepus) privāti ir bagāti kā Ji Duņ³⁶, Tao Džu³⁷ un Bu Džu³⁸, pazaudēs savu tautu un mantību.

Vairums ļaužu ātri atmet *dao* un *li* un viegli patvaļīgi rīkojas. Viņi nezina, cik liels ir bēdu un nelaimju dziļums un cik plašs un tāls ir *dao*. Tāpēc [Laodzi] skaidrojot [kādam] cilvēkam teica: „Kurš zina tā robežu?”

³⁶ 猗頓: Ji Duņ – Pavasara rudens perioda laikā Lu valsts mazzurīgs iedzīvotājs. Nodarbojoties ar sāls ražošanu un lopkopību kļuva bagāts. *Cihai/辭海* enciklopēdija, Vol.2 – Bejing: Džunhua šudzju čubaņ, 1994. – 1896.lpp.

³⁷ 陶朱: Tao Džu – Pavasara rudens periodā laikā Ču valsts iedzīvotājs. Spēja kļūt par bagātu cilvēku. [5, 901.lpp.]

³⁸ 卜祝: Bu Džu nav zin'ams, kas tas bija [3, 195.lpp.; 5, 901.lpp.]

人莫不欲富貴全壽，而未有能免於貧賤死夭之禍也，心欲富貴全壽，而今貧賤死夭，是不能至於其所欲至也，

凡失其所欲之路而妄行者之謂迷，迷則不能至於其所欲至矣。

今眾人之不能至於其所欲至，故曰“迷”。

眾人之所不能至於其所欲至也，自天地之剖判以至於今，

故曰：“人之迷也，其日故以久矣。”

Nav cilvēku, kas nevēlas bagātu, dižciltīgu, pilnvērtīgu un ilgu mūžu. Tomēr vel nav bijis tādu, kuri varēja izvairīties no nabadzības, necieņas, nāves un priekšlaicīgas nāves bēdām. Sirds vēlas bagātību, dižciltīgu, pilnvērtīgu un ilgu mūžu, bet īstenībā [valda] nabadzība, necieņa, nāve un priekšlaicīga nāve. Tātad nevar sasniegt to, ko vēlas. Par tiem visiem, kuri pazaudējuši sev vēlamo ceļu un staigā kā pagadās, saka „apmaldījies”. Ja kāds ir aizmaldījies, tad nevar sasniegt to, ko vēlas.

Tagad vairums ļaužu nevar sasniegt to, ko vēlas, tāpēc saka „apmaldījušies”.

Vairums ļaužu nevar sasniegt to, ko vēlas jau kopš debess un zemes sadalīšanas līdz pat mūsdienām. Tāpēc [Laodzi] teica: „Cilvēki ir apmaldījušies jau ilgu laiku.”

所謂方者，內外相應也，言行相稱也。

所謂廉者，必生死之命也，輕恬資財也。

所謂直者，義必公正，公心不偏黨也。

所謂光者，官爵尊貴，衣裘壯麗也。

Par „patiesīgumu”³⁹ sauc iekšējo un ārējo atbilstību, vārdu un rīcības saskaņošanu.

Par „nesavtīgumu”⁴⁰ sauc paļaušanos uz dzīves un nāves likteni, vienaldzību pret īpašumu un bagātību.

Par „tiešumu”⁴¹ sauc taisnīgumu pret visiem vienlīdzīgi, vienlīdzīga sirds nepieslejas, [kādam] grupējumam.

Par „mirdzumu” sauc cienīgu un dižciltīgu amatu un titulu, greznu un krāšņu tērpu un kažoku.

今有道之士，雖中外信順，不以誹謗窮墮；雖死節輕財，不以侮罷羞貧；雖義端不黨，不以去邪罪私；雖勢尊衣美，不以夸賤欺貧。

其故何也？

使失路者而肯聽習問知，即不成迷也。

[Ja] ir ierēdnis, kas seko *dao*, kaut galmā un sabiedrībā [viņam] uzticas un paklausa, [viņš] neizmanto [to], lai celtu neslavu nabagiem un pagrimušiem. Viņš līdz nāvei saglabās savu tikumību un atteiksies no bagātības, un neizmanto [to], lai apvainotu vārgos un apkaunotu alkatīgos. Kaut taisnīgs un objektīvs, neizmanto [to], lai noraidītu viltīgos un sodītu savtīgos. Kaut viņa vara ir cienīga un apģērbs skaists, [viņš] neizmanto [to], lai lielītos zemāko priekšā un apmānītu trūcīgos.

Kāds tam iemesls?

Ja kāds, kurš pazaudējis ceļu, būs gatavs uz klausīt spējīgos un pajautāt zinošajiem, tad [viņš] neapmaldīsies.

今眾人之所以欲成功而反為敗者，生於不知道理而不肯問知而聽能。

眾人不肯問知聽能，而聖人強以其禍敗適之，則怨。

眾人多而聖人寡，寡之不勝眾，數也。

今舉動而與天下之為讎，非全身長生之道也，是以行軌節而舉之⁴²也。

³⁹ 韓非的解釋，這“方”是指人的品行端正規矩。Haņ Fei skaidrojumā „方” ir saskaņā ar noteikumiem [7, 189.lpp.].

⁴⁰ 韓非的解釋，這“廉”是指人有節操，清高廉潔。Haņ Fei skaidrojumā „廉” norāda, ka cilvēkam ir augsti morāles principi un ir godīgs un nesavtīgs [7, 189.lpp.].

⁴¹ 韓非的解釋，這“直”是指人的行為正直無私。Haņ Fei skaidrojumā „直” norāda, ka cilvēka uzvedība ir tieša un nesavtīga [7, 189.lpp.].

⁴² 行軌節而舉之 nozīmē 謹守常度而行之 stingri ievērot noteiktas normas un īstenot tās [3, 197.lpp.]. 軌:車轍 sliedes, 軌道 dzelzceļš, sliedes. 節 nozīmē 法度 uzvedības normas 舉: 援引 rekomendēt, izvirzīt, darboties [1, 95.lpp.]. 王先慎曰行謂己之所.行軌節即方廉直光.舉之謂以此正眾人也. Van Sjiņšen saka, sekot noteiktām normām ir sekot patiesīgumam, nesavtīgumam, tiešumam un mirdzumam, ar ko uzlabo ļaudis. [6, 101.lpp.] W.K.Liao tulko, For this reason saintly man follow the four standart of conduct and exalt them in solitude [4, 179.lpp.]. J.Spirins tulko, Поэтому действие должно совершаться, не выходя из колеи [dao и ли] [9, 242.lpp.].

故曰：“方而不割，廉而不劌，直而不肆，光而不耀。”

Pašlaik vairums ļaužu vēlas sasniegt panākumus, bet gluži pretēji, seko neveiksmes, jo dzīvo ar neziņu par *dao* un *li* un neuzdrīkstas jautāt zinošajiem un uzklausīt spējīgos.

Vairums ļaužu neuzdrīkstas jautāt zinošajiem un uzklausīt spējīgos un, ja viedais centīsies visiem spēkiem norādīt ceļu viņu nelaimēs un neveiksmēs, tad [tie būs] aizvainoti.

Parasto ļaužu ir daudz, bet viedo maz, mazākums nevar gūt virsroku pār masām, tas jau iepriekš ir nolemts⁴³.

[Ja viedais] tagad uzsāks darboties, tad visa pasaule kļūs [viņam] par ienaidnieku.

Tā nav pilnīgas dzīves pasargāšana un ilgmūžības ceļš. Šī iemesla dēļ [viedais] seko noteiktām normām un īsteno tās.

Tāpēc [Laodzi] teica: „Patiesīgs, bet nesadala; nesavtīgs, bet neaizvaino; tiešs, bet nerīkojas patvarīgi; mirdzošs, bet neapžīlbina.”

„*Dao de dzjin*” 59.nodaļas skaidrojums

聰明睿智⁴⁴, 天⁴⁵也, 動靜思慮, 人⁴⁶也。

人也者, 乘⁴⁷於天明以視, 寄於天聰以聽, 託於天智以思慮。

故視強則目不明, 聽甚則耳不聰⁴⁸, 思慮過度則智識亂。

目不明則不能決黑白之分⁴⁹, 耳不聰則不能別清濁之聲, 智識亂則不能審得失之地。

目不能決黑白之色則謂之盲, 耳不能別清濁之聲則謂之聾, 心不能審得失之地則謂之狂。

盲則不能避晝日之險, 聾則不能知雷霆之害, 狂則不能免人間法令之禍。

Dzirde un redze, tālredzīga gudrība ir [no] dabas. Kustība un miers, domas un spriešana ir [no] cilvēka.

Cilvēks izmanto debesu [doto] redzi, lai skatītos; paļaujas uz debesu [doto] dzirdi, lai klausītos; balstās uz debess gudrību, lai spriestu un domātu.

Tāpēc, ja redzi sasprindzina, tad acis nav skaidras. Ja pārmērīgi klausās, tad ausis nav modras. Ja pārmērīgi domā un spriež, tad gudrība un zināšanas būs haotiskas.

Ja acis nav skaidras, tad nevar noteikt melno un balto krāsu. Ja ausis nav modras, tad nevar atšķirt dzidru skaņu no netīras. Ja gudrība un zināšanas ir haotiskas, tad nevar izšķirt ieguvuma un zaudējuma pamatu.

Ja acis nevar noteikt melno un balto krāsu, tad to sauc par aklumu. Ja ausis nevar atšķirt dzidru un netīru skaņu, tad to sauc par kurlumu. Ja prāts nevar izšķirt ieguvuma un zaudējuma pamatu, tad to sauc par vājprātu.

Ja akls, tad nevar patverties no briesmām dienas laikā. Ja kurls, tad nevar zināt par pērkonu dārdiena nelaimi. Ja vājprātīgs, tad nevar izvairīties no cilvēku vidū esošo likumu un dekrētu posta.

⁴³數: 這是必然的道理 tās ir neizbēgama patiesība [5, 904.lpp.]. 數 – 理數 pamats, 天數 liktenis, iepriekš nolemtība [7, 190.lpp.]. 數 – 定理 noteikta patiesība, aksioma [1, 95.lpp.].

⁴⁴聰: 聽力 dzirde. 明: 視力 redze. 睿: 明知 lietpratība, labi zināt. [7, 192.lpp.].

⁴⁵聰明睿智, 是天生的: Dzirde, redze, lietpratība un gudrība ir dotas no debess (iedzimtas). [5, 906.lpp.].

⁴⁶動靜思慮, 是人為的: Darbība un miers, spriešana un apdomāšana ir cilvēka radīta. [5, 906.lpp.]. W.K.Liao tulko 慮 kā „worry”; J.Spirins „обдумывание” un A.Ivanovs – „размышление”. 攄 (kao) ir augstākminētas nozīmes.

⁴⁷乘 – 利用 izmantot, ar palīdzību [3, 200.lpp.].

⁴⁸明: 視力好 redze ir laba; 聰: 聽力好 dzirde ir laba [7, 192.lpp.].

⁴⁹Van Sjeņšen norāda, ka balstoties uz turpmāko tekstu 分 (feņ) vietā jābūt 色 (se) [6,101.lpp.]. 就不能決定黑白的顏色. - tad nevarēs noteikt melnu un baltu krāsu [3, 201.lpp.]. W.K.Liao un J.Spirins 決 tulko kā „atšķirt”.

書⁵⁰之所謂治人者，適動靜之節，省思慮之費也。
所謂事天者，不極聰明之力，不盡智識之任。
苟極盡則費神多，費神多則盲聾悖狂⁵¹之禍至，是以嗇⁵²之。
嗇之者，愛⁵³其精神，嗇其智識也。
故曰：“治人事天莫如嗇。”

To, ko grāmatā [„Dao de dzjin”] dēvē par „cilvēku pārvaldīšanu”, ir atbilstība starp kustības un miera stāvokli, taupība domāšanas un spriešanas patēriņā.

To, ko sauc par „kalpošanu debesīm⁵⁴”, ir nerasniegt augstāko možumu un skaidrības spēku un neizsmelt gudrības un zināšanu spējas.

Ja sasniedz augstāko pakāpi un izsmēļ to, tad tērē daudz garīgā spēka. Ja tērē daudz garīgā spēka, tad nāk akluma, kurluma, pretdabiskuma, vājprāta bēdas. Šī iemesla dēļ tas ir jātaupa.

To taupīt [nozīmē] mīlēt savu garīgo enerģiju un taupīt gudrību un zināšanas.

Tāpēc [Laodzi] teica: „Pārvaldot cilvēkus, kalpojot debesīm nekas nav labāks par taupību.”

眾人之用神也躁⁵⁵，躁則多費，多費之謂侈。

聖人之用神也靜，靜則少費，少費之謂嗇。

嗇之謂術也生於道理。

夫能嗇也，是從於道而服於理者也。

眾人離⁵⁶於患，陷於禍，猶未知退，而不服從道理。

聖人雖未見禍患之形，虛無服從於道理，以稱蚤⁵⁷服。

故曰：“夫謂⁵⁸嗇，是以蚤服。”

Vairākums ļaužu izmanto garīgo spēku steigā. Ja ir steiga, tad daudz patērējas. Par daudz tērēt, to sauc par izšķērdību.

Gudrais izmanto garīgo spēku mierā. Ja miers, tad maz patērējas. Maz tērēt, to sauc par taupību.

Par taupību sauc mākslu, kas rodas no *dao* un *li*.

Tie, kas spēj taupīt, seko *dao* un pakļaujas *li*.

Vairums ļaužu cieš no bēdām un ir nolemti nelaimēm, tomēr joprojām nezina atgriešanos un neseiko *dao* un *li*.

Gudrais, kaut gan nav redzējis nelaimju un bēdu formu, ir tukšs un seko *dao* un *li*, to dēvē par laicīgu pakļaušanos.

Tāpēc [Laodzi] teica: „Tikai taupīgie laicīgi pakļaujas.”

知治人者其思慮靜，知事天者其孔竅⁵⁹虛。

思慮靜，故⁶⁰德不去。

孔竅虛，則和氣日入。

⁵⁰先慎曰書謂德經 - Van Sjiņšen norāda, ka par 書 (šu - grāmata) saucās 德經, jeb Laodzi traktāts „Dao De dzjin” [6, 101.lpp.].

⁵¹悖狂 迷亂失常。Nonākt samulsumā, nenormāls. 悖 (bei), 亂, nekārtības [3, 200.lpp.]. Tulkojumos krievu un angļu valodā nav tulkots 悖. Uzskaitītas tikai trīs lietas: „aklums, kurlums un vājprāts”. Avotā [1, 98.lpp.] šī teikuma skaidrojumā modernajā ķīniešu valodā uzskaitīti četri elementi, kas nes bēdas.

⁵²嗇 (se): 愛惜 taupīt, saudzēt; 節儉 taupīgs [3. 200.lpp.].

⁵³愛: 吝惜 (liņsjī) saudzēt [3. 200.lpp.].

⁵⁴ Kalpošanu debesīm (事天) nozīmē labi izmantot debess/dabas dotas dāvanas. [5, 908.lpp.]

⁵⁵躁 (dzao) 急躁 steigties, steiga; 浮躁 vieglprātīgi un nepacietīgi [3, 200.lpp.].

⁵⁶王先慎曰離罹也。Van Sjiņšen saka, ka 離 (li) ir 罹 (li) ciest [6, 102.lpp.].

⁵⁷蚤 (zao) nozīmē 早 (zao) – agri [7, 193.lpp.; 3, 200.lpp.]

⁵⁸謂通惟 - 謂 (vei) sakrīt ar 惟 (vei, tikai) nozīmi [7, 193.lpp.; 3, 200.lpp.].

⁵⁹孔竅 (kuncjao) atvere 指眼, 耳, 鼻, 口七個由內通外的孔道。代表感官, 欲望。Norāda uz acīm, ausīm, degunu muti, septiņām ārējām un iekšējām atverēm. Atspoguļo maņu orgānus, vēlmes. Skaidrojumā modernajā ķīniešu valodā 其孔竅虛 ir 他的欲望是空虛的。 - viņa vēlmes ir tukšas [3, 200., 201.lpp.]. Avotā [1, 100.lpp.] norāda, ka 孔竅 ir maņu orgāni un paskaidrojumā modernajā valodā 他的器官暢通 - viņa mānu orgāni ir brīvi, neaizprostoti. W.K.Liao: „...keeps his sense-organs humble.” [4, 181.lpp.]; A.Ivanovs: „органы чувств того, ..., безстрастны.” [9, 121.lpp.]; J.Spirins tulko tieši: „...связывающие его с миром поры пусты.” [8, 244.lpp.]

⁶⁰ 故 故 Cjijou norāda, ka 故 ir 舊 - vecs. [2, 396.lpp.]

故曰：“重積德。”

[Tas, kurš] zina, kā pārvaldīt cilvēkus, tā domas un spriedumi ir mierīgi. [Tas, kurš] zina, kā kalpot debesīm, tā atveres ir tukšas.

Ja domas un spriedumi mierīgi, [tad] sākotnējie tikumi neaiziet.

Ja atveres tukšas, tad katru dienu ienāk harmoniska enerģija.

Tāpēc [Laodzi] teica: „Daudz uzkrāt tikumus.”

夫能令故德不去，新和氣日至者，蚤服者也。

故曰：“蚤服是謂重積德。”

Kurš spēj noteikt, lai sākotnējie tikumi neaiziet un katru dienu nāk jauna harmoniska enerģija, tad tā ir laicīga pakļaušanās.

Tāpēc [Laodzi] teica: „Par laicīgu pakļaušanos sauc daudz krātus tikumus.”

積德而後神靜，神靜而後和多，和多而後計得⁶¹，計得而後能御萬物，能御萬物則戰易勝敵，戰易勝敵而論⁶²必蓋世，

論必蓋世，故曰“無不克⁶³”。

無不克本於重積德，故曰“重積德則無不克”。

Kad sakrāj *de*, gars būs mierīgs. Kad gars ir mierīgs, būs daudz harmonijas. Kad harmonijas daudz, plāni būs pareizi. Kad plāni ir pareizi, spēs pārvaldīt desmit tūkstošus lietu. Kad spēj pārvaldīt desmit tūkstošus lietu, tad karā viegli uzvarēt pretinieku. Kad karā viegli uzvar pretinieku, tad slava par to pārklās visā pasaulē. Ja slava pārklāj visu pasauli, tāpēc [Laodzi] teica: „Nav neviena, ko nepārvarēt.”

„Nav neviena, ko nepārvarēt” sakņojas „daudzu tikumu uzkrājumā”, tāpēc [Laodzi] teica „Ja daudz uzkrāts *de*, tad nav neviena, ko nepārvarēt.”

戰易勝敵則兼有天下，論必蓋世則民人從。

進兼天下而退從民人，其術遠，則眾人莫見其端末。

莫見其端末，是以莫知其極，故曰：“無不克則莫知其極。”

Ja karā viegli uzvar pretinieku, tad iekaro visu zem debesīm.

Ja slava izplatās pa visu pasauli, tad tauta sekos.

Ejot uz priekšu, iekaro visu zem debesīm, bet atkāpjoties seko tautai; šī māksla sniedzas ļoti tālu, tāpēc parasti ļaudis neredz tās sākumu un beigas.

Neredz tā sākumu un beigas, līdz ar to neviens nezina tās robežas; Tāpēc [Laodzi] teica: „Ja nav tāda, ko nepārvarēt, neviens nezina tās robežas.”

⁶¹ 計得 計謀得當 plāni/aprēķini pareizi.

⁶² Izteiciens 論必蓋世: nozīmē 謀慮一定超越全世界的人. Plāni/aprēķini noteikti pārspēs visus cilvēkus pasaulē. 論: 計慮, 計謀 plāni, aprēķini [3, 200.lpp.].

⁶³ 克 (ke) 制勝 – uzvarēt, pārvarēt [3, 200.lpp.].

凡有國而後亡之，有身而後殃之，不可謂能有其國能保其身。

夫能有其國、必能安其社稷⁶⁴，能保其身、必能終其天年，而後可謂能有其國、能保其身矣。

夫能有其國、保其身者必且體道⁶⁵，體道則其智深，其智深則其會⁶⁶遠，其會遠眾人莫能見其所極。

唯夫體道能令人不見其事極，不見其事極者為能保其身、有其國，故曰：“莫知其極⁶⁷；莫知其極，則可以有國。”

Neviens, kuram ir valsts un kurš pēc tam to zaudē, vai kuram ir ķermenis un kurš pēc tam to izposta, nevar saukties par tādu, kurš spēj uzturēt savu valsti vai pasargāt savu ķermeni.

Tie, kas spēj uzturēt savu valsti, noteikti spēj nomierināt Zemes un Graudu dievības. Kas spēj pasargāt savu ķermeni, noteikti spēj līdz galam nodzīvot debesu noteiktos gadus. Tikai pēc tam var saukties par tādu, kurš spēj uzturēt savu valsti un pasargāt savu ķermeni.

Tie, kas spēj uzturēt savu valsti, pasargāt savu ķermeni, noteikti īsteno *dao*. Ja īsteno *dao*, tad viņa gudrība ir dziļa. Ja viņa gudrība ir dziļa, tad viņa izpratne sniedzas tālu. Ja viņa izpratne sniedzas tālu, tad parastie ļaudis nespēj redzēt tās robežas.

Tikai tas, kurš īsteno *dao*, spēj likt cilvēkiem neredzēt viņa darbu robežas. Ja neredz viņa darbu robežas, tad viņš spēj pasargāt savu ķermeni un uzturēt savu valsti. Tāpēc [Laodzi] teica: „Neviens nezina viņa robežas. Ja neviens nezina viņa robežas, tam var piederēt valsts.”

所謂有國之母，母者，道也，道也者生於所以有國之術，所以有國之術，故謂之有國之母。

夫道以與世周旋者，其建生也長，持祿也久，

故曰：“有國之母，可以長久。”

Izteicienā „valsts saglabāšanas māte”, māte ir *dao*. *Dao* radās, lai to izmantotu valsts saglabāšanas metodē. Tāpēc valsts saglabāšanas metodes dēvē par „valsts saglabāšanas māti”.

Tas, kurš *dao* izmanto, lai riņķotu kopā ar pasauli, [tas] savu dzīvi veido garu un notur atlīdzību un amatu ilgi.

Tāpēc [Laodzi] teica: „[Ja ir] valsts saglabāšanas māte, var [dzīvot] gari un ilgi.”

樹木有曼根，有直根。

直根者，書之所謂柢也。

柢也者，木之所以建生也；

曼根者，木之所以持生也。

德也者，人之所以建生也；

祿也者，人之所以持生也。

今建於理者其持祿也久，故曰：“深其根。”

體其道者，其生日長，故曰：“固其柢。”

柢固則生長，根深則視久，故曰：“深其根，固其柢，長生久視之道也。”

Kokam ir bārkšsakne un mietsakne.

Mietsakni grāmatā [„*Dao de dzjin*”] dēvē par pamatu.

Pamats veido koka dzīvi.

Bārkšsakne notur (saglabā) koka dzīvi.

Tikums veido cilvēka dzīvi.

Atlīdzība un amats notur (saglabā) cilvēka dzīvi.

⁶⁴社稷 – 1) Še (zemes dievība), Dzji (graudu dievība) Šeit: altāris par godu Še un Dzji vai altāris par godu zemes un graudu dievībām. 2) tronis, dinastija, valsts; W.K.Liao: „...must be able to keep the Altar of the Spirits of Land and Grain in security.”; J.Spirins: „...обязательно способен успокоить духов земли и злаков.”; A.Ivanovs: „...способности утвердить династию”. 社稷 - 舊時亦用為國家的代稱。Senos laikos izmantoja kā valsts jēdziena otru nosaukumu. [漢語大詞典]. Tāpēc pasargāt vai nomierināt Zemes un Graudu dievības nozīmē stabilizēt, nomierināt valsti.

⁶⁵體道：行道，sekot *dao*. 體：踐行 – īstenot [3, 200.lpp.].

⁶⁶會：領悟 uztvere, izpratne; 理解 uztvere, saprašana [3], 200.lpp.].

⁶⁷盧文弨曰復莫知其極四字疑衍顧廣圻曰今德經及傳本皆無則字 – Lu Venčžao saka, ka divreizēja 莫知其極 izteiciena atkārtotāšanās izraisa šaubas. Gu Guantsji saka, ka mūsdienā „*Dao de dzjin*” tekstā nav šādu hieroglifu [6, 103.lpp.]; Avotā [3] atkārtojumu nav, bet avotos [1,7,6] ir atkārtojums. J.Spirina un A.Ivanova tulkojumā atkārtojums saglabājās, bet W.K.Liao atsaucās uz Lu Venčžao un tulko bez atkārtojumiem.

Ja tagad kāds balstās uz *li* (principu), tad viņš notur (saglabā) atlīdzību un amatu ilgi. Tāpēc [Laodzi] teica: „Jāpadziļina savas saknes.”

Kurš īsteno *dao*, tas nodzīvo garu dzīvi. Tāpēc [Laodzi] teica: „Jāstiprina savs pamats”.

Ja pamats (mietsakne) ir stiprs, tad mūžs ir garš. Ja saknes (bārkšsaknes) ir dziļas, tad darbība ir ilgstoša⁶⁸. Tāpēc saka: „Padziļināt savas saknes un stiprināt savu pamatu ir ceļš uz garu dzīvi un ilgstošu darbību.”

„*Dao de dzjin*” 60.nodaļas skaidrojums

工人數⁶⁹變業則失其功，作者數搖徙⁷⁰則亡其功。

一人之作，日亡⁷¹半日，十日則亡五人之功矣。

萬人之作，日亡半日，十日則亡五萬人之功矣。

然則數變業者，其人彌眾，其虧彌大矣。

凡法令更則利害易，利害易則民務變，務變之謂變業。

[Ja] amatnieks vairākkārtīgi maina arodu, tad zaudē savus panākumus; [Ja] strādnieks vairākkārtīgi maina darbu, tad iznīcina savus panākumus.

Ja strādā viens cilvēks un no vienas dienas zaudē pusi dienas, tad pa desmit dienām viņš zaudēs piecu cilvēku panākumus.

Ja strādā desmit tūkstoši cilvēku un no vienas dienas zaudē pusi dienas, tad pa desmit dienām viņi zaudēs piecdesmit tūkstošu cilvēku panākumus.

Rezultātā, kad vairākkārtīgi mainot arodu, šo cilvēku rodas arvien vairāk, viņu zaudējumi kļūst arvien lielāki.

Katru reizi, kad izmaina likumus un dekrētus, izmainās arī ienākumi un zaudējumi. Ja ienākumi un zaudējumi izmainās, tad mainās arī tautas pienākumi. Par pienākumu izmaiņu sauc arodu maiņu.

故以理觀之，事⁷²大眾而數搖之，⁷³則少成功，藏大器而數徙之，則多敗傷，烹小鮮而數撓之，則賊其澤⁷⁴，治大國而數變法，則民苦之，是以有道之君貴虛靜，而重變法，故曰：“治大國者若烹小鮮。”

Tāpēc, raugoties no patiesības principa viedokļa, ja izmanto cilvēku masas un vairākkārtīgi satricina tās, tad būs maz panākumu. Ja glabā lielu trauku un vairākkārtīgi pārvieto to, tad būs liels kaitējums. Ja vāra sīkas zivis un vairākkārtīgi maisa tās, tas kaitē to izskatam. Ja pārvalda lielu valsti un vairākkārtīgi maina likumus, tad tauta cieš no tā. Šī iemesla dēļ valdnieks, kuram piemīt *dao*, augstu vērtē nepiespiestību un mieru, bet ar grūtībām maina likumus. Tāpēc [Laodzi] teica: „Pārvaldīt lielu valsti ir līdzīgi kā vārīt sīkas zivis.”

⁶⁸ Avota [3, 200.lpp.] 視(ši) ir 活 dzīve, darbība; 生存 eksistence, esamība. Izteicienu 則視久 A.Ivanovs tulko: „..., то смотрит долго”; J.Spirins: „..., [его способность] к видению долговечная.”; W.K.Liao: „..., the activity will last for ever.”. *Šī darba autora domām jālieto „darbība”.*

⁶⁹ 數 (šuo) – 屢次 (lū cì) vairākkārtīgi [3, 200.lpp.].

⁷⁰ 搖徙 (jao sji) mainīt darbu – 遷移 (cjieņ yi) pārvietoties, pārvākties. [3, 204.lpp.]. *Mainīt darbu nozīmē pārvākties strādāt uz citu vietu.* Avotā [5, 913.lpp., 3, 204.lpp.] 作者: 耕作者 zemnieks, bet avotā [1, 101.lpp.] ir 勞作者 – strādnieks. W.K.Liao tulko: „workman”, A.Ivanovs: „занимающийся чем-либо”; J.Spirins: „работающие на полях”.

⁷¹ 亡 (van) – 失 (ši) zaudēt [3, 204.lpp.].

⁷² 事大眾: 使大眾做事 izmantot cilvēku masas darbam [3, 204.lpp.]

⁷³ Avotā [3, 203.lpp.] oriģināla tekstā pēc „事大眾而數搖之” seko „則多敗傷” un izlaists „則少成功，藏大器而數徙之則” salīdzinājumā ar avotiem [1;7;6]. Avotā [3] nekādu paskaidrojumu par šo faktu nav, iespējams, ka tā ir pārskatīšanās kļūda. Paskaidrojumā modernajā ķīniešu valodā arī iztrūkst šī fragmenta.

⁷⁴ 賊: 傷害 kaitēt. 澤: 光澤 spožums, izskats. [3, 204.lpp.].

人處疾則貴醫，有禍則畏鬼。

聖人在上則民少欲，民少欲，則血氣治而舉動理，(血氣治而)⁷⁵舉動理則少禍害。

Ja cilvēks slimo, tad augstu vērtē ārstu. Ja nokļūst nelaimē, tad baidās no gariem.

Ja gudrais ir uz troņa, tad tautai ir maz vēlmju. Ja tautai ir maz vēlmju, tad asinsrite un elpa (氣) ir vienmērīga un rīcība prātīga; (Ja asinsrite un elpa ir vienmērīga un) rīcība prātīga, tad būs maz nelaimju un kaitējuma.

夫內無瘞疽癰痔之害，而外無刑罰法誅之禍者，其輕恬鬼也甚，

故曰：“以道蒞天下，其鬼不神⁷⁶。”

治世之民，不與鬼神相害也，故曰：“非其鬼不神也，其神不傷人也。”

鬼崇疾人之謂鬼傷人，人逐除之之謂人傷鬼也；

民犯法令之謂民傷上，上刑戮民之謂上傷民；

民不犯法則上亦不行刑，上不行刑之謂上不傷人；

故曰：“聖人亦不傷民。”

上不與民相害，而人不與鬼相傷，

故曰：“兩不相傷。”

Tiem, kam iekšā (ķermenī) nav furunkulu, audzēju, dzeltenās kaites un hemoroīdu kaitējuma, bet ārpusē nav sodu, naudas sodu, likumu un nāves sodu bēdas, tie ir ļoti vienalzīgi pret gariem. Tāpēc [Laodzi] teica: „Ja caur *dao* pietuvojas pasaulei, pret to gari būs bezspēcīgi.”

Sakārtotas pasaules ļaudis negūst ļaunumu ne no gariem, ne dievībām. Tāpēc [Laodzi] teica: „Nav tā, ka gari ir bezspēcīgi, bet to spēks nekaitē cilvēkiem.”

[Ja] gari iemiesojas slimā cilvēkā, tad saka, ka gari kaitē cilvēkam. [Ja] cilvēks padzen tos, tad saka, ka cilvēks kaitē gariem.

[Ja] tauta pārkāpj likumus un dekrētus, tad saka, ka tauta kaitē valdniekam. [Ja] valdnieks izpilda sodus un nāves sodus pret tautu, tad saka, ka valdnieks kaitē tautai.

[Ja] tauta nepārkāps likumus, tad valdnieks arī neizpildīs sodus. [Ja] valdnieks neizpilda sodus, tad saka, ka valdnieks nekaitē tautai.

Tāpēc [Laodzi] teica: „Gudrais arī nekaitē tautai.”

Valdnieks un tauta nedara viens otram ļaunu, kā arī cilvēks un gari nekaitē viens otram. Tāpēc [Laodzi] teica: „Abi nekaitē viens otram.”

民不敢犯法，則上內不用刑罰，而外不事利其產業，上內不用刑罰，而外不事利其產業，則民蕃息，民蕃息而畜積盛，民蕃息而畜積盛之謂有德。

凡所謂崇者，魂魄去而精神亂，精神亂則無德。

鬼不崇人則魂魄不去，魂魄不去則精神不亂，精神不亂之謂有德。

上盛畜積，而鬼不亂其精神，則德盡在於民矣。

故曰：“兩不相傷，則德交歸焉。”

言其德上下交盛而俱歸於民也。

Ja tauta neuzdrīkstēsies pārkāpt likumus, tad valdnieks valsts iekšienē neizmantos sodus un ārpus valsts necentīsies iegūt sev vairāk īpašumu. Ja valdnieks valsts iekšienē neizmantos sodus un ārpus valsts necentīsies iegūt sev īpašumu, tad tauta vairosies. Ja tauta vairosies, tad bagātība krāsies. Ja tauta vairojas un bagātība krājas, tad to sauc par „tikuma esamību”.

Visiem, kurus sauc par [garu] apsēstiem, debess gara (*huņ*) un zemes gara (*po*) dvēseles ir aizgājušās un dzīves enerģija ir haosā. Ja dzīves enerģija ir haosā, tad nav tikuma.

Ja cilvēks nav garu apsēsts, tad debess gara (*huņ*) un zemes gara (*po*) dvēseles nav to pametušas. Ja debess gara (*huņ*) un zemes gara (*po*) dvēseles nav aizgājušas, tad dzīves enerģija nav haosā. Ja dzīves enerģija nav haosā, tad to sauc par „tikuma esamību”.

⁷⁵ Gu Guantsji norāda, ka jābūt šādam atkārtojumam. [6, 104.lpp.]. Avotā [3,5] šāds atkārtojums norādīts un W.K.Liao atsaucas uz Gu Guantsji. Avotā [7, 195.lpp.] nav atkārtojuma. A.Ivanovs un J.Spirins neizmanto atkārtojumus. Avotā [2, 402.lpp.] neatkārtojas pat 舉動理.

⁷⁶ 不神: 失靈 (ši lin) neiedarboties, zaudēt dzīves substanci, garu, būtību. Skaidrojumā modernajā ķīniešu valodā: 鬼都不會作祟害人 Gari nedarīs ļaunprātības un nekaitēs cilvēkiem. [3, 204.lpp.].

Ja valdnieka bagātība krājas un gari nesajauc viņa dzīves enerģiju, tad tikums pilnībā sasniedz tautu. Tāpēc [Laodzi] teica: „Ja abi nekaitē viens otram, tad apmainās ar tikumiem un tikumi atgriežas [pirmavotā].”

Tas nozīmē, ka tikumi gan augšā, gan apakšā visur plaukst un pilnībā atgriežas pie tautas.

„*Dao de dzjin*” 46.nodaļas skaidrojums

有道之君，外無怨讎於鄰敵，而內有德澤於人民。

夫外無怨讎於鄰敵者，其遇諸侯也有禮義。

內有德澤於人民者，其治人事也務本。

遇諸侯有禮義，則役希起⁷⁷，治民事務本，則淫奢止。

凡馬之所以大用者，外供甲兵，而內給淫奢也。

今有道之君，外希用甲兵，而內禁淫奢。

上不事馬於戰鬥逐北，而民不以馬遠淫通物⁷⁸，所積力唯田疇，積力於田疇，必且糞灌，

故曰：“天下有道，卻走馬以糞也。”

Valdniekam, karam piemīt *dao*, [valsts] ārpusē nav naida ar kaimiņvalstīm, un [valsts] iekšienē ir tikumu krāšņums cilvēkos.

Tas, kuram nav naida ar kaimiņvalstīm, saskarsmē ar vietvalžiem balstās uz rituālu un taisnīgumu.

[Tas, kuram valsts] iekšienē ir tikumu krāšņums cilvēkos, pārvalda tautas darbus un tie atbilst pamatdarbiem.

Ja saskarsme ar vietvalžiem ir saskaņā ar rituālu un taisnīgumu, tad karadarbības notiek reti. Ja pārvalda tautas darbus, lai tie atbilstu pamatdarbiem, tad netiklība un izšķērdība izbeigsies.

Parasti zirgiem ir plašs pielietojums, ārpusē apgādā bruņnešus⁷⁹ un iekšpusē tos izmanto netiklas un izšķērdīgas dzīves [nodrošināšanai].

Valdnieks, kam piemīt *dao*, ārpusē reti izmanto bruņnešus un iekšpusē aizliedz netiklību un izšķērdību.

Valdnieks neizmantos zirgus kara darbībās vai pretinieka vajāšanai un tauta neizmantos zirgus greznu lietu pārvadāšanai uz tālām zemēm. Tas, kam velta visus spēkus, ir tikai tīrumi. Ja viss spēks veltīts tīrumiem, tad noteikti jāmēslo un jāapūdeņo. Tāpēc saka: „Kad pasaulē ir *dao*, jāpārtrauc jāt ar zirgiem, lai mēslotu [zemi]”.

人君者無道，則內暴虐其民，而外侵欺其鄰國。

內暴虐則民產絕⁸⁰，外侵欺則兵數起。

民產絕則畜生少，兵數起則士卒盡。

畜生少則戎馬乏，士卒盡則軍危殆。

戎馬乏則特馬出，軍危殆則近臣役。

馬者，軍之大用；郊者，言其近也⁸¹。

今所以給軍之具於特馬近臣，故曰：“天下無道，戎馬生於郊矣。”

Ja valdniekam nav *dao*, tad [viņš valsts] iekšienē tīrānizē savu tautu un [valsts] ārpusē iebrūk un apspiež kaimiņvalstis.

Ja [valsts] iekšienē ir tīrānija, tad tautas bagātība izbeidzas. Ja [valsts] ārpusē ir iebrukumi un apspiešana, tad sākas vairākkārtējas karadarbības.

Kad tautas bagātība izbeidzas, tad lopu skaits samazinās. Kad sākas vairākkārtējas karadarbības, tad virsnieki un karavīri tiek iznīcināti.

⁷⁷ 希起: 很少發生 ļoti reti notiek. 務 ir vienāda nozīme kā 稀 – rets, maz skaitlisks [3, 206.lpp.]

⁷⁸ 遠淫通物: 與遠方的人買賣奢侈的物品。Ar tālo zemju cilvēkiem tirgot greznas lietas [3, 206.lpp.]

⁷⁹ 甲兵 (dzjia bin) ir vairāki tulkojumi: 1) bruņas un ieroči; 2) bruņnesis, apbruņots karavīrs; 3) karš, kara darbības;

W.K.Liao tulko: „...because they carry armour and weapons...”; J.Spirins: „... в овне [с их помощью] обеспечиваются латники...”; A.Ivanovs: „... в пользовании ими на войне...”; Kā var redzēt – trīs atšķirīgi tulkojumi. Tomēr tulkojums 供 ir apgādāt, nodrošināt. Līdz ar to apgādāt bruņnešus vai piegādāt kara darbībām.

⁸⁰ 民產絕 – 人民的財產斷絕 Tautas bagātība pazūd, izbeidzas [3, 207.lpp.]

⁸¹ Avotā [3, 207.lpp.] skaidrojums ķīniešu modernajā valodā 郊, 是指近於京城的地方。Piepilsēta nozīmē galmam tuvākas teritorijas.

Kad lopu skaits samazinās, tad pietrūkst kara zirgu. Kad virsnieki un karavīri tiek iznīcināti, tad armijai draud nāves briesmas.

Kad pietrūkst kara zirgu, tad dodas [karā] ar ķēvēm. Kad armijai draud briesmas, tad armijā iesauc galminiekus.

Zirgiem ir plašs pielietojums armijā; Piepilsētas nozīmē [galmam] tuvākās [vietas].

Tāpēc, ja armiju apgādā ar ķēvēm un iesauc galminiekus, [Laodzi] teica: „Kad pasaulē nav *dao*, tad kara zirgi dzīvo piepilsētās”.

人有欲則計會亂，計會亂，而⁸²有欲甚，有欲甚，則邪心勝，邪心勝則，事徑絕，事徑絕，則禍難生。

由是觀之，禍難生於邪心，邪心誘於可欲。

可欲之類，進則教良民為姦，退則令善人有禍。

姦起則上侵弱君，禍至則民人多傷。

然則可欲之類，上侵弱君而下傷人民。

夫上侵弱君而下傷人民者，大罪也。

故曰：“禍莫大於可欲。”是以聖人不引五色，不淫於聲樂，明君賤玩好而去淫麗。

Kad cilvēkam ir [daudz] vēlmes, tad aprēķini būs haotiski. Ja aprēķini ir haotiski, tad vēlmes pastiprinās.

Ja vēlmes pastiprinās, tad uzvar ļaunas domas. Ja uzvar ļaunas domas, tad darbi nonāk strupceļā. Ja darbi nonāk strupceļā, tad rodas grūtības un nelaimes.

Pamatojoties uz šo, var redzēt, ka nelaimes un grūtības rodas no ļaunām domām un ļaunas domas pavedinās no iekāres.

Ja ir kas iekārojams, tad, labākajā gadījumā, padarīs krietnu tautu par neliešiem, sliktākajā gadījumā, liks labam cilvēkam nokļūt nelaimē.

Ja parādās nelieši, tad tie augšā uzbrūk un novājina valdnieku. Ja atnāk nelaimes, tad tauta daudz cieš.

Tādā gadījumā, ja ir kas iekārojams, tad tas augšā novājina valdnieku un lejā ievaino tautu.

Augšā novājināt valdnieku un lejā ievainot tautu ir liels noziegums.

Tāpēc [Laodzi] teica: „Nav lielāku bēdu kā tās, kas rodas no iekārošanas vēlmēm.” Šī iemesla dēļ gudro nevaldzina piecas krāsas un nepavedina skanīga mūzika. Apgaismotais valdnieks zemu vērtē izklaides un vaļaspriekus un izskauž izšķērdību un greznību.

人無毛羽，不衣則不犯⁸³寒。

上不屬天，而下不著地，以腸胃為根本，不食則不能活。

是以不免於欲利之心，欲利之心不除，其身之憂也。

故聖人衣足以犯寒，食足以充虛⁸⁴，則不憂矣。

眾人則不然，大為諸侯，小餘千金之資，其欲得之憂不除也，胥靡有免，死罪時活，

今不知足者之憂，終身不解，

故曰：“禍莫大於不知足。”

Cilvēkam nav vilnas un spalvu, [tāpēc], ja [viņš] nevalkā drēbes, tad nepārcietīs aukstumu.

Augšā nesavienojas ar debesīm un lejā nepieskaras zemei, zarnas un kuņģis ir pamats, ja [cilvēks] neēd, tad nespēj dzīvot.

Līdz ar to cilvēks nevar izvairīties no domām, tiekties pēc pašlabuma. Ja neatbrīvojas no vēlmes [gūt] personīgus labumus, tad tās ir viņa dzīves raizes.

Tāpēc, ja gudrā apģērbs ir pietiekošs, lai pretotos aukstumam un ēdiens pietiekošs, lai remdētu badu, tad [viņš] neraizējas.

Citādāk ar lielāko daļu cilvēku, lielākā [vēlme] ir kļūt par vietvaldi, mazākā – lieks tūkstotis zelta. Viņi neatbrīvojas no raizēm par šo vēlmju piepildīšanu. Daži noziedznieki, kas nodarbināti piespiedu darbos, tiek atlaisti. Noziedznieki, kuri notiesāti ar nāvi, dažkārt dzīvo.

To, kurš nespēj samierināties, raizes neatstāj līdz mūža beigām.

Tāpēc [Laodzi] teica: „Nav lielākas nelaimes, kā nezināt apmierinājumu.”

⁸² Van Sjieņšen norāda, ka 而 vietā jābūt 則 [6, 106.lpp.].

⁸³ Avotā [1, 3, 6, 7] 犯 (faņ) nozīmē 勝 (šen) uzvarēt.

⁸⁴ 充虛 - 充饑 remdēt badu

故欲利甚於⁸⁵憂，憂則疾生，疾生而智慧衰，智慧衰則失度量⁸⁶，失度量則妄舉動，妄舉動則禍害至，禍害至而疾嬰內⁸⁷，疾嬰內則痛，禍薄⁸⁸外則苦，苦痛雜於腸胃⁸⁹之間則傷人也憊⁹⁰，憊則退而自咎，退而自咎也生於欲利，故曰：“咎莫憊於欲利。”

Tāpēc, ja pārmerīgi vēlas [gūt] labumus, tad būs raizes. Ja [ir] raizes, tad rodas slimība. Rodas slimība un prāts novājinās. Kad prāts novājinās, tad tas zaudē spēju spriest un novērtēt. Ja zaudēta spēja spriest un novērtēt, tad rīcība ir neapdomīga. Ja rīcība ir neapdomīga, tad rodas bēdas un nelaimes. Kad rodas bēdas un nelaimes, slimība pārņem ķermeņa iekšpusi. Kad slimība pārņem ķermeņa iekšpusi, tad ir sāpes. Kad bēdas novārdzina ārpusi, tad ir ciešanas;

Ciešanas un sāpes sajaucas cilvēka garā un miesā un tas nopietni ievaino cilvēku. Nopietni [ievainots cilvēks] atkāpjas un vaino pats sevi. Atkāpšanās un sevis pašā vainošana rodas no vēlmes gūt labumus. Tāpēc [Laodzi] teica: „Nav smagāka nozieguma, kā vēlme iegūt.”

“*Dao de dzjin*” 14.nodaļas skaidrojums

道者，萬物之所然⁹¹也，萬理之所稽⁹²也。

理者，成物之文⁹³也；

道者，萬物之所以成也。

故曰：“道，理之者也⁹⁴。”

物有理不可以相薄⁹⁵，物有理不可以相薄故理之為物之制。

萬物各異理，萬物各異理而道盡。

稽萬物之理，故不得不化；不得不化，故無常操；無常操，是以死生氣稟焉⁹⁶，萬智斟酌焉，萬事廢興焉。

Dao ir visu lietu esamības lieta un visu principu (理) pamats.

Principi ir lietu veidošanas forma.

Dao ir tas, no kā rodas visas lietas.

Tāpēc [Laodzi] teica: „*Dao* ir tas, kas pārvalda [visas lietas].”

Lietas ar noteiktiem principiem (likumiem) nevar viena otru vājināt. Lietas ar noteiktiem principiem nevar viena otru ietekmēt, tāpēc princips nosaka lietu robežas.

Katrai lietai ir savi principi. Ja katrai lietai ir savi principi, tad *dao* izsīkst.

⁸⁵ Avotā [3, 206.lpp.] oriģinālā tekstā jau izmainīts uz 則. Avotā [7, 200.lpp.] norāda, ka jābūt 則. W.K.Liao arī norāda, ka jābūt 則, saskaņā ar „Hirazawa’s edition”.

⁸⁶ 失度量: 喪失思考衡量的能力 – zaudēt spriešanas un novērtēšanas spēju. [3, 207.lpp.]. Avotā [1, 105.lpp.] 度量: 準則 normas, standarti, kritēriji. W.K.Liao tulko līdzīgi, kā norādīts avotā [3]. A.Ivanovs tulko: „...утрачивается мера вещей”; J.Spirins – „... то теряется чувство меры”. *Jāatzīmē, ka avotā [3] norādīts, ka 度 ir duo nevis du. Līdz ar to mainās 度量 nozīme. Krievu tulkojumos ņēma, ka du.*

⁸⁷ 疾嬰內: 疾病纏身 slimība pārņem ķermeni [3, 207.lpp.]. Avotā [7, 200.lpp.] norādīts, ka 嬰 ir 櫻 pārņemt, apvīt.

⁸⁸ 薄: 逼迫 izraisīt [3, 207.lpp.].

⁸⁹ Gu Guancji norāda, ka 腸胃 vietā domāts 外內 [6, 107.lpp.]. W.K.Liao savā tulkojumā arī atsaucās uz Gu Guancji. A.Ivanovs tulko kā 外內, bet nepaskaidro, kāpēc tā dara. J.Spirins tulko tieši kā zarnas un kuņģis. Avotā [3, 207.lpp.] arī izmanto tieši 腸胃 un nav norādīts, kā tas varētu būt 外內.

⁹⁰ 憊 vienlīdzīgs ar 慘 briesmīgi, ļauni [3, 207.lpp.].

⁹¹ 所然: 所以然 iemesls, pamats.[3, 210.lpp.]

⁹² 稽 nozīmē 同 vienlīdzīgs, vienāds. [3, 210.lpp.]; 稽: 符合 atbilst, 匯合 apvienoties, 包含 ietvert [1, 108.lpp.] W.K.Liao tulko: „Tao is form of everything, the form of every principle” [4, 191.lpp.]; A.Ivanovs – „Путь это естественный закон всех вещей, основа всякого закона.”; J.Spirins – „Дао – это то, что делает тьму вещей [такими, какие они есть], что делает тьму ли [такими, какие они есть].” [8, 250.lpp.]; *A.Ivanova tulkojums pēc manām domām ir tuvāks oriģināla tekstam, „pamatā” nozīmē kā dao ietverts visos principos* [9, 128.lpp.].

⁹³ 文: 紋理 līnijas, dzīslas, tekstūra [1, 108.lpp.; 7, 202.lpp.]

⁹⁴ Gu Guantsji un Van Sjienšēn norāda, ka 理 vietā ir 紀理 pārvaldīt. [6, 107.lpp.]

⁹⁵ 相薄: 相互侵擾 abpusēji ietekmēt [1, 108.lpp.]

⁹⁶ 稟: 受, 引申指性情或氣質的天然生成. Saņemt, pārnesta nozīmē rakstura un temperamenta būtība dota no dzimšanas; 氣: 自然界的現象. Dabas parādība 焉: 於之, “之”指代變化而無常操的道. Norāda uz *dao* izmaiņām un nenoturīgu uzvedību[7, 202.lpp.].

Novienādojot visu lietu principus, lietas nevar nemainīties. [Lietas] nevar nemainīties, tāpēc [tās] nav pastāvīgas un noturīgas. Tā kā tās nav pastāvīgas un noturīgas, līdz ar to nāves un dzīvības elpu tās saņem no turienes (*dao*). Visa veida gudrība ietilpst tur (*dao*). Visas lietas uzplaukst un izsīkst tur (*dao*).

天得之以高，地得之以藏，維斗得之以成其威，日月得之以恆其光，五常得之以常其位，列星得之以端其行，四時得之以御其變氣，軒轅得之以擅⁹⁷四方，赤松得之與天地統⁹⁸，聖人得之以成文章⁹⁹。

Debesis ieguva [*dao*] un kļuva augstākas. Zeme ieguva [*dao*] un kļuva ietilpīgāka. Polārā zvaigzne ieguva [*dao*] un guva savu dižumu. Saule un Mēness ieguva [*dao*] un tie iemūžināja savu gaismu. Piecas pastāvības¹⁰⁰ ieguva [*dao*] un viņu vieta kļuva nemainīga. Zvaigznāji ieguva [*dao*] un noteica savu kursu. Četri gadalaiki ieguva [*dao*] un tie kontrolē laika izmaiņas. Sjuan Jueņ¹⁰¹ ieguva [*dao*] un turēja savā varā četras debesu puses. Či Sun¹⁰² ieguva [*dao*] un [dzīvoja] tikpat ilgi, cik debesis un zeme. Gudrais ieguva [*dao*] un izveidoja noteiktas normas.

道與堯舜俱智，與接輿俱狂，與桀紂俱滅，與湯武俱昌。

以為近乎，遊於四極¹⁰³；

以為遠乎，常在吾側；

以為暗乎，其光昭昭；

以為明乎，其物冥冥；

而功成天地，和化雷霆，宇內¹⁰⁴之物，恃之以成。

凡道之情，不制不形¹⁰⁵，柔弱隨時，與理相應。

萬物得之以死，得之以生；萬事得之以敗，得之以成。

道譬諸若水，溺者多飲之即死，渴者適飲之即生。

譬之若劍戟¹⁰⁶，愚人以行忿則禍生，聖人以誅暴則福成。

故得之以死，得之以生，得之以敗，得之以成。

Dao dāvāja Jao un Šuņ¹⁰⁷ visu gudrību, visu neprātīgumu dāvāja Dzjieju¹⁰⁸, Dzjie un Džou¹⁰⁹ deva bojāeju, Tan un Vu¹¹⁰ deva uzplaukumu.

Uzskatīt [to *dao*] par tuvu, bet ak vai! Tas klejo līdz četru debesu malu robežām.

Uzskatīt [to *dao*] par tālu, bet ak vai! Tas vienmēr ir pie paša sāniem.

Uzskatīt [to *dao*] par tumšu, bet ak vai! Tā gaisma ir jo spoža.

Uzskatīt [to *dao*] par skaidru, bet ak vai! Tā būtība ir jo tumša.

Un [*dao*] veiksmīgi radīja debesis un zemi, saskaņoja un pārveidoja pārkonu dārdus, Būtnes starp debesīm un zemi balstās uz tā, lai veidotos.

Neviens *dao* nav noteikts ar normām un formu, mīksts un vājš jebkurā laikā tas saskaņojas ar principiem.

⁹⁷ 擅: 據有 pārvaldīt, turēt savā varā [3, 210.lpp.]

⁹⁸ Šuņ Jiraņ (孫詒讓)norāda, ka 統 vietā jābūt 終. [6, 108.lpp.]

⁹⁹ W.K.Liao tulko: „...sages can compose essays and elaborate institutions because of it...”; J.Spirins: „...совершенномудрый получил его и посредством этого создал письменность.”; A.Ivanovs: „Мудрецы приобретать его для создания памятников письменность.”

¹⁰⁰ 五常 Piecas konstantes, pieci tikumi. Avotā [3] 五常 sastāv no 仁, 義, 禮, 智, 信, bet avotos [1;7] sastāv no 金, 木, 水, 火, 土.

¹⁰¹ Sjuan Jueņ (軒轅) Leģendārais Ķīnas imperators Huandi(黃帝).

¹⁰² Či Sun (赤松) – dievība [5, 925.lpp.]; lietus dievība [3, 210.lpp.]

¹⁰³ 四極 – četras debess puses

¹⁰⁴ 宇內 – nozīmē starp zemi un debesīm [3, 210.lpp.].

¹⁰⁵ W.K.Liao 凡道之情，不制不形 tulko: „By nature the inner reality of Tao is neither restrained nor embodied.”; A.Ivanovs: „Путь(все в пути) не создается и не имеет формы.”; J.Spirins: „Любое состояние дао не есть насилие над вещами.”

¹⁰⁶ 劍戟 zobens un āva. Āva ir ierocis, kas arvieno sevī kara cirvja paveidu ar pīķi.

¹⁰⁷ Jao un Šuņ (堯舜) Ķīnas civilizācijas pirmie leģendārie imperatori.

¹⁰⁸ Dzjieju (接輿) – Pavasara rudens perioda Ču valsts iedzīvotājs. Izlikās par neprātīgu, lai izvairītos no sabiedriskiem darbiem. „Luņ ju” „Veidzi”(微子) nodaļā aprakstīts, ka Konfūcijs satika Dzjieju. *Tulkotāja paskaidrojumi*. [38, 381].

¹⁰⁹ Dzjie un Džou (桀紂) valdnieki tirāni. Džie bija Sja dinastijas valdnieks, bet Džou bija pēdējais Šan dinastijas valdnieks.

¹¹⁰ Tan un Vu (湯武) valdnieki, kas bija pretstatā Dzjie un Džou valdniekiem. Tan valdnieks bija pirmais Šan dinastijas valdnieks, kurš sakāva Dzjie valdnieku. Vu valdnieks bija pirmais Džou dinastijas valdnieks, kurš sakāva Džou valdnieku.

Visas būtnes sasniedz [*dao*], lai mirtu un iegūst to, lai dzīvotu. Visi darbi sasniedz [*dao*], kad piedzīvo zaudējumus, sasniedz [*dao*], kad gūst panākumus.

Dao līdzinās, piemēram, ūdenim: slīkstošais iedzērs to par daudz un mīrs; slāpstošais izdzērs to tikpat daudz un dzīvos.

Līdzinās kara ieročiem (zobenam un āvai): kad dumjš cilvēks izmanto to dusmu apliecināšanai, tad no tā rodas nelaime; kad gudrais izmanto to tirānu sodīšanai, tad veidojas laime.

Tāpēc, iegūstot to, var nomirt; iegūstot to, var izdzīvot; iegūstot to, var piedzīvot zaudējumus; iegūstot to, var gūt panākumus.

人希見生象也，而得死象之骨，案其圖以想其生也，故諸人之所以意想者皆謂之象也。

今道雖不可得聞見，聖人執其見功以處見其形，

故曰：“無狀之狀，無物之象。”

Cilvēki reti redz dzīvus ziloņus, bet [nereti] iegūst mirušo ziloņu kaulus, atjauno viņa veidolu, lai iztēlotos viņu dzīvu. Tāpēc visu, ko cilvēki iztēlojas ar prātu, sauc par „tēliem”.

Kaut arī *dao* nevar dzirdēt un redzēt, gudrais notur savās rokās *dao* redzamus panākumus, lai noteiktu [*dao*] veidolu. Tāpēc [Laodzi] teica: „Bezformas forma, bezpriekšmetisks tēls.”

„*Dao de dzjin*” 1.nodaļas skaidrojums

凡理者，方圓、短長、麤靡、堅脆之分也。

故理定而後物可得道也。

故定理有存亡，有死生，有盛衰。

夫物之一存一亡，乍死乍生，初盛而後衰者，不可謂常。

唯夫與天地之剖判也俱生，至天地之消散也不死不衰者謂常。

而常者，無攸易¹¹¹，無定理，無定理非在於常所，是以不可道也。

聖人觀其玄虛，用其周行，強字之曰道，然而可論，

故曰：“道之可道，非常道也。”

Parasti *li* ir tas, kas atšķir četrstūri no apļa, īsu no gara, resnu no tieva, cietu no mīksta.

Tāpēc, ja *li* ir noteikts, tad pēc tam būtnes var sasniegt *dao*.

Tāpēc noteiktam *li* ir pastāvēšana un iznīkums, nāve un dzīvība, uzplaukums un pagrimums.

Tāda būtne, kas vienā brīdī pastāv, otrā iznīkst, pēkšņi mirst un pēkšņi dzimst, sākumā plaukst un pēc tam pagrimst, nevar saukties par pastāvīgu,

Tikai tas, kas piedzimst līdz ar debess un zemes sadalīšanos, nemirst un neiznīkst pirms debesis un zeme izgaist un izklīst, var saukties par pastāvīgu.

Pastāvīgajam nav izmaiņu un nav noteikta *li*, bez noteikta *li* [nevar] nepastāvēt pastāvīgā vietā un šī iemesla dēļ to nevar izteikt.

Gudrais, vērojot tā noslēpumainību un tukšumu un izmantojot tā apļa kustību, patvarīgi deva tam nosaukumu *dao*, tādējādi radot iespēju runāt [par to].

Tāpēc [Laodzi] teica: „*Dao*, ko var [nosaukt kā] *dao*, nav pastāvīgais *dao*.”

„*Dao de dzjin*” 50.nodaļas skaidrojums

人始於生而卒於死。始之謂出，卒之謂入，故曰：“出生入死。”

人之身三百六十節，四肢，九竅，其大具也。

四肢與九竅十有三者，十有三者之動靜盡屬於生焉。

屬之謂徒¹¹²也，故曰：“生之徒也十有三者。”

至其死也十有三具者皆還而屬之於死，死之徒亦有十三，故曰：“生之徒，十有三；死之徒，十有三。”

¹¹¹無攸易: 無所變化 nav izmaiņu [3, 210.lpp.]

¹¹² W.K.Liao tulko: „As they depend upon life, they are said to be „dependencies”.”; A.Ivanovs: „Зависимостью называется «ту-орудия»”;

凡民之生生而生者固動，動盡則損也，而動不止，是損而不止也，損而不止則生盡，生盡之謂死，則十有三具者皆為死死地¹¹³也。

故曰：“民之生生而動，動皆之¹¹⁴死地，亦十有三。”

Cilvēks sākas ar dzimšanu un beidzas ar nāvi. Par sākumu sauc iznākšanu, par beigām sauc ieiešanu. Tāpēc [Laodzi] teica: „Iznāk dzīvē, ieiet nāvē.”

Cilvēka ķermenis sastāv no trīssimts sešdesmit locītavām, četrām ekstremitātēm, deviņām atverēm, tās visas ir svarīgas ķermeņa daļas.

Četras ekstremitātes ar deviņām atverēm sastāda trīspadsmi. Šo trīspadsmi [daļu] kustība un miers pakārtots dzīvībai tajos.

Pakārtotos sauc par sekotājiem, tāpēc [Laodzi] teica: „Dzīves sekotāju ir trīspadsmi.”

Sasniedzot savu nāvi, visi šie trīspadsmi atgriežas un pakārtojas nāvei, tā arī nāves sekotāji ir trīspadsmi. Tāpēc [Laodzi] teica: „Dzīves sekotāji ir trīspadsmi, nāves sekotāji ir trīspadsmi.”

Parasti cilvēku dzīve ir dzimšana un dzimšana jau sākotnēji [atrodas] kustībā. Ja kustība izsīkst, tad tas ir kaitējums, un ja kustība neapstājas, kad kaitējumi arī neapstājas. Ja kaitējumi neapstājas, tad dzīve izsīkst. Par dzīves izsīkšanu sauc nāvi, tad trīspadsmi orgāni visi mirst nāves zemē.

Tāpēc [Laodzi] teica: „Ļaudis piedzimstot dzīvo un kustās, kustības visas ved uz nāves zemi, (tās) arī ir trīspadsmi.”

是以聖人愛¹¹⁵精神而貴處靜，此甚大於兕虎之害。

夫兕虎有域，動靜有時，避其域，省其時，則免其兕虎之害矣。

民獨知兕虎之有爪角也，而莫知萬物之盡有爪角也，不免於萬物之害。何以論之？

時雨降集，曠野閒靜，而以昏晨犯山川，則風露之爪角害之。

事上不忠，輕犯禁令，則刑法之爪角害之。

處鄉不節，憎愛無度，則爭鬥之爪角害之。

嗜慾無限，動靜不節，則瘞疽之爪角害之。

好用其私智而棄道理，則網羅之爪角害之。

兕虎有域，而萬害有原¹¹⁶，避其域，塞其原，則免於諸害矣。

Līdz ar to gudrais mīl savu dzīves enerģiju un augstu vērtē atrašanos miera stāvoklī, pat augstāk kā degunradža un tīģera briesmas.

Degunradzim un tīģerim ir teritorija, kustībai un mieram ir laiks. Ja izvairās no šīs teritorijas un taupa šo laiku, tad [var] izvairīties no degunradža un tīģera briesmām.

Ļaudis tikai zina, ka degunradzim un tīģerim ir nagi un ragi, bet nav neviena, kurš zinātu, ka visām lietām, bez izņēmuma, ir nagi un ragi, [un viņš] neizvairās no visu lietu briesmām. Kā to izskaidrot?

Sezonālie lieti līst un uzkrājas, plašie tīrumi ir brīvi un klusi, bet, ja kāds krēslas un ausmas laikā iebruks (ieies) kalnos un upēs, tad vēja un rasas nagi un ragi kaitēs tam.

Kas, kalpojot augstākajam (valdniekam), nav lojāls, viegli pārkāpj aizliegumus un dekrētus, tam kaitēs sodu un likumu nagi un ragi.

Kas dzīvojot dzimtajā ciemā nav atturīgs, kura naidis un mīlestība nezina robežas, tam kaitēs kautiņu un strīdu nagi un ragi.

Kura kaislēm un vēlmēm nav ierobežojumu, kurš kustībās un miera stāvoklī nav atturīgs, tam kaitēs augoņu un furunkulu nagi un ragi.

Kurš labprāt izmanto paša savtīgās zināšanas un noraida *dao* principus, tam kaitē tīklu un cilpu nagi un ragi.

Degunradzim un tīģerim ir teritorija, un visām briesmām ir cēlonis.

Ja izvairās no šīs teritorijas un aizsprosto šos cēloņus, tad (var) paglābties no daudzām briesmām.

¹¹³ 死死地: 死於死地 mirt nāves zemē [3, 213.lpp.]; W.K.Liao tulko: „That is to say, the thirteen equipments are all avenues to pass into the realm of death.”; A.Ivanovs: „Итак, все тринадцать частей умирают ж это – «почва смерти»”;

¹¹⁴ 之 nozīmē sasniegt, iet [7, 205.lpp.].

¹¹⁵ 愛: 吝惜 saudzēt [3, 213.lpp.]

¹¹⁶ 原: 源 cēlonis [3, 213.lpp.]

凡兵革者，所以備害也。

重生¹¹⁷者雖入軍無忿爭之心，無忿爭之心則無所用救害之備。

此非獨謂野處之軍也，聖人之遊世也無害人之心，無害人之心，則必無人害，無人害則不備人，故曰：“陸行不遇兕虎。”

Parasti ieroči un bruņas ir tie, kas pasargā no briesmām.

Tam, kurš saudzē dzīvību pat tad, kad iestājas armijā, sirdī nav dusmu un nežēlības. Ja viņa sirdī nav dusmu un nežēlības, tad nav iemesla izmantot aizsargu pret briesmām.

Tas sakāms ne tikai par kareivjiem kaujas laukā. Gudrajam, kurš klīst pa pasauli, nav domas kaitēt cilvēkiem. Ja nav domas kaitēt cilvēkiem, tad noteikti nebūs arī cilvēku, kas kaitēs (viņam). Ja nav cilvēku, kas kaitē, nav vajadzības apbruņoties pret cilvēkiem.

Tāpēc [Laodzi] teica: „Pārvietojoties pa sauszemi, nesatiksi degunradzi un tīģeri.”

入山¹¹⁸不恃備以救害，故曰：“入軍不備甲兵。”

遠諸害，故曰：“兕無所投其角，虎無所錯其爪，兵無所容其刃。”

不設備而必無害，天地之道理也。

體天地之道，故曰：“無死地焉。”

動無死地，而謂之“善攝生”矣。

Ieejot kalnos, nepaļaujies uz apbruņojumu, lai pasargātos no briesmām.

Tāpēc [Laodzi] teica: „Iestājoties armijā, nesagatavo bruņas un ieročus.”

Attālīni visas briesmas! Tāpēc [Laodzi] teica: „Degunradzim nav, kur iedurt savus ragus; tīģerim nav, kur iecirst savus nagus; kareivim nav, kur iedurt savu asmeni.”

Nevajag gatavot bruņojumu, tad noteikti nebūs briesmu, tas ir debesu un zemes augstākais princips.

Īsteno debesu un zemes *dao*, tāpēc [Laodzi] teica: „Tur nav nāves vietas”.

Kusties bez nāves vietas un sauc to par „prasme gādāt par dzīvi!”

„*Dao de dzjin*” 67.nodaļas skaidrojums

愛子者慈於子，重生者慈於身，貴功者慈於事。

慈母之於弱子也，務致其福，務致其福則事除其禍，事除其禍則思慮熟，思慮熟則得事理，得事理則必成功，必成功則其行之也不疑，不疑之謂勇。

聖人之於萬事也，盡如慈母之為弱子慮也，故見必行之道，見必行之道則，其從事亦不疑，不疑之謂勇。

不疑生於慈，故曰：“慈故能勇。”

Kas mīl bērnu, ir gādīgs pret to. Kas saudzē dzīvi, ir gādīgs pret ķermeni. Kas augstu vērtē panākumus, ir gādīgs pret darbu.

Gādīga māte attiecībā uz vājiem bērniem cenšas panākt viņu labklājību. [Ja viņa] cenšas panākt bērnu labklājību, tad [viņas] darbs ir novērst bērnu bēdas. [Ja viņas] darbs ir novērst bērnu bēdas, tad [viņas] domas un apsvērumi ir nobrieduši. [Ja viņas] domas un apsvērumi ir nobrieduši, tad tie sasniedz lietas būtību. Ja sasniedz lietas būtību, tad [viņa] noteikti gūs panākumus. [Ja viņa] noteikti gūs panākumus, tad viņas rīcība ir nešaubīga. Nešaubību sauc par drošsirdību.

Gudrais attiecas uz visām lietām pilnībā, gluži tāpat kā gādīga māte attiecas uz vājiem bērniem. Tāpēc [gudrais] redz noteiktu rīcības ceļu (*dao*). Redzot noteiktu rīcības ceļu, viņa rīcība arī ir nešaubīga. Nešaubību sauc par drošsirdību.

„Nešaubība” rodas no gādīguma, tāpēc [Laodzi] teica: „Gādīgs, tāpēc spēj būt drošsirdīgs.”

周公曰：“冬日之閉凍也不固，則春夏之長草木也不茂。”

天地不能常侈常費，而況於人乎？

故萬物必有盛衰，萬事必有弛張，國家必有文武，官治必有賞罰。

是以智士儉用其財則家富，聖人愛寶其神則精盛，人君重戰其卒則民眾。

¹¹⁷ 重生: 保重 saudzēt sevi, savu veselību [3, 213.lpp.]

¹¹⁸ Gu Guaņczi (顧廣圻) saka 山 nozīmē 世 pasauli [6, 110.lpp.]

民眾則國廣，是以舉之曰：“儉故能廣。”

Džougun¹¹⁹ teica: „Ja ziemas sals nav stiprs, tad pavasarī un vasarā augošā zāle un koki nav kupli”.

Debesis un zeme nevar būt vienmēr dāsna vai taupīga, un kur tad vēl cilvēki?

Tāpēc visām lietām noteikti ir uzplaukums un panīkums. Visos darbos noteikti ir atslābums un saspringums. Valstī noteikti ir kultūras lietas un kara lietas¹²⁰. Pārvaldē noteikti ir apbalvojumi un sodi. Līdz ar to zinošs [ierēdnis] taupīgi izmanto savas bagātības, tad [viņa] ģimene kļūst bagāta. Gudrais mīloši saudzē savu garu, tad [viņa] enerģija kļūst pārpilna. Valdnieks piesardzīgi ved karā savus karavīrus, tad iedzīvotāju kļūst vairāk. Ja iedzīvotāju skaits ir liels, tad valsts izvēršas plašumā, tāpēc, ņemot vērā šo [kā piemēru] saka: „Taupīgs, tāpēc spēj izvērsties plašumā.”

凡物之有形者易裁也，易割也。何以論之？

有形則有短長，有短長則有小大，有小大則有方圓，有方圓則有堅脆，有堅脆則有輕重，有輕重則有白黑。

短長、大小、方圓、堅脆、輕重、白黑之謂理。理定而物易割也。

故議於大庭¹²¹而後言則立，權議之士知之矣¹²²。

故欲成方圓而隨其規矩，則萬事之功形矣。

而萬物莫不有規矩。

議言之士，計會規矩也。

聖人盡隨於萬物之規矩，故曰：“不敢為天下先。”

不敢為天下先則事無不事，功無不功，而議必蓋世，欲無處大官，其可得乎？

處大官之謂為成事長，是以故曰：“不敢為天下先，故能為成事長。”

Parasti lietas, kurām ir forma, ir viegli sagriezt un viegli atdalīt. Kā to izskaidrot?

Ja ir forma, tad ir zems vai augsts. Ja ir zems vai augsts, tad ir mazs vai liels. Ja ir mazs vai liels, tad ir kvadrāts vai aplis. Ja ir kvadrāts vai aplis, tad ir izturīgs vai trausls. Ja ir izturīgs vai trausls, tad ir viegls vai smags. Ja ir viegls vai smags, tad ir balts vai melns.

Zemu un augstu, lielu un mazu, kvadrātu un apli, izturīgu un trauslu, vieglu un smagu, baltu un melnu sauc par principiem. Principi ir noteikti un lietas ir viegli sadalīt.

Tāpēc apspriede [vispirms notiek] lielajā [imperatora audiences] zālē un pēc tam paziņo [lēmumus], ko īsteno [dzīvē]. Ierēdņi, kuri izpilda lēmumus, zina to.

Tāpēc, ja vēlas izveidot kvadrātu vai apli, seko cirkulim un stūrenim¹²³, tad visu darbu panākumi pieņems [vēlamo] formu.

Un visām lietām bez izņēmuma ir cirkuļi un stūreņi.

Sprīdēji un ziņotāji lemj un apspriežas, [balstoties uz saviem] cirkuļiem un stūreņiem.

Gudrais pilnībā seko visu lietu cirkuļiem un stūreņiem, tāpēc [Laodzi] teica: „Neuzdrīkstēties būt pasaulē pirmajam.”

Kad neuzdrīkstas būt pasaulē pirmais, tad nav tādu darbu, ko neizdara, nav tādu panākumu, kuru neiegūst, un [viņa] lēmumi noteikti gūs pārākumu visā pasaulē. Vēloties neieņemt augsta ierēdņa amatu, vai to ir iespējams iegūt?

To, kurš atrodas augsta ierēdņa amatā, sauc par darbu izpildes vadītāju. Šī iemesla dēļ saka: „Neuzdrīkstēties būt pasaulē pirmajam, tad var iegūt darbu izpildes vadītāja [amatu].”

¹¹⁹ Džougun (周公) – Džou dinastijas Veņ valdnieka dēls.

¹²⁰ W.K.Liao tulko: „...the state must have civil and military institutions...”; A.Ivanovs: „В государстве обязательно бывают военные и гражданские чины...”; J.Spirins: „... в государстве обязательно есть занимающиеся и военным делом, и делами культуры...”; Avotā [3, 217.lpp.] paskaidrojumā modernajā ķīniešu valodā teikts: „國家一定有文事有武功...” Valstī noteikti ir kultūras lietas un mākslas lietas.

¹²¹ 大庭 ir 外朝之廷, kas nozīmē ārējo imperatora audiences zāli Džou dinastijas laikā. Oficiāla vieta ierēdņu pieņemšanai, valsts lietu risināšanai un lēmumu pieņemšanai.

¹²² W.K.Liao: „...then thoughtful and planful personages will know the right decision to make.”; J.Spirins: „и это становится известным тем служилым, которые отвечают [за выполнение] решений.”; A.Ivanovs: „...тогда способные к суждению понимают это.”

¹²³ Cirkulis un stūrenis (規矩), ko var arī tulkot kā normas un standarti.

慈於子者不敢絕衣食，慈於身者不敢離法度，慈於方圓者不敢舍規矩。故臨兵而慈於士吏則戰勝敵，慈於器械則城堅固。

故曰：“慈於戰則勝，以守則固。”

夫能自全也而盡隨於萬物之理者，必且有天生。天生也者，生心也¹²⁴。

故天下之道盡之生也，若以慈衛之也¹²⁵。

事必萬全，而舉無不當，則謂之寶矣。

故曰：“吾有三寶，持而寶之。”

Kas gādīgs pret bērmu, neuzdrīkstēsies pārtraukt dot [viņam] ēdienu un apģērbu. Kas gādīgs pret savu ķermeni (pret sevi), neuzdrīkstēsies atkāpties no likumu normām. Kas rūpējas par kvadrātu un apli, neuzdrīkstēsies atnest cirkuli un stūreni.

Tāpēc tuvojoties karam: ja rūpējas par zaldātiem un virsniekiem, tad karā uzvarēs ienaidnieku; ja rūpējas par bruņojumu un iekārtām, tad pilsētas mūris būs spēcīgs un noturīgs.

Tāpēc saka: „Rūpējas par armiju, tad uzvar [karu], izmantojot [gādīgumu] aizsardzībā, kļūst stiprs.”

Tam, kurš spēj pasargāt sevi un pilnīgi seko visu lietu principiem, ir debesu dzīvība. Debesu dzīvība ir dzīves būtība.

Tāpēc pasaules *dao*, izsmeļot visu dzīvību, arī ar līdzīgu gādību aizsargā to.

Kad darbi ir pavisam pilnīgi un rīcībā nav neatbilstības, tad to sauc par „dārgumu”.

Tāpēc [Laodzi] teica: „Man ir trīs dārgumi, [es tos] turu pie sevis un augstu vērtēju.”¹²⁶

„*Dao de dzjin*” 53.nodaļas skaidrojums

書¹²⁷之所謂大道也者，端道¹²⁸也。所謂貌施也者，邪道也。所謂徑大也者，佳麗也。佳麗也者，邪道之分也。

朝甚除也者，獄訟繁也。獄訟繁則田荒，田荒則府倉虛，府倉虛則國貧，國貧而民俗淫侈，民俗淫侈則衣食之業絕，衣食之業絕則民不得無飾巧詐，飾巧詐則知采文，知采文之謂服文采。

獄訟繁、倉廩虛、而有以淫侈為俗，則國之傷也若以利劍刺之。

故曰：“帶利劍。”

諸夫飾智故¹²⁹以至於傷國者，其私家必富，私家必富，故曰：“資貨有餘。”

國有若是者，則愚民不得無術而效之，效之則小盜生。

由是觀之，大姦作則小盜隨，大姦唱則小盜和。

竽也者，五聲¹³⁰之長者也，故竽先則鍾瑟皆隨，竽唱則諸樂皆和。

今大姦作則俗之民唱，俗之民唱則小盜必和，故服文采，帶利劍，厭飲食，而資貨有餘者，是之謂盜竽矣。

Tas, ko grāmatā [„*Dao de dzjin*”] sauc par „lielo *dao*” ir īstais *dao*”. Tas, ko sauc par ārējo izpausmi, ir maldus *dao*. Tas, ko sauc par takām, ir skaisti rotājumi. Skaisti rotājumi ir daļa no maldus *dao*.

Galmā, kur valda pārpilnība, ir daudz tiesas prāvu¹³¹. Daudz tiesas prāvu, tad tīrumi aizlaisti. Ja tīrumi aizlaisti, tad krātuves un noliktavas ir tukšas. Ja krātuves un noliktavas ir tukšas, tad valsts kļūst nabadzīga. Valsts kļūst nabadzīga, bet tautas paražās [valda] netiklība un izšķērdība. Ja tautas paražās

¹²⁴ W.K.Liao tulko: „„A heavenly life refers to the right way of human nature.” Norādot, ka saskaņā ar Kao Heng 生心 jābūt 性.”; J.Spirins: „То, что небо порождает, - это разум жизни.”; A.Ivanovam šīs teikums un iepriekšējais ir izlaisti.;

¹²⁵ W.K.Liao: „The truth path of All-under-Heaven leads to the welfare of living beings. If it is protected with compassion, everything will be successful.”; J.Spirins: „Поэтому *dao* Поднебесной суть порождения всего без исключения, [как нечто такое], что как бы заботой охраняет её.”; A.Ivanovs: „Путь вселенной есть явление конечного результата, как бы охраняемое любовью.”

¹²⁶ „*Dao de dzjin*” 67.nodaļa, kur ir arī paskaidrots, kas ir trīs dārgumi: mīlestība, žēlsirdība (慈), taupība(儉), neuzdrīkstēties būt pirmajam pasaulē.

¹²⁷ Šeit tiek apskatīta „*Dao De dzjin*” 53.nodaļa [7,6,3,2].

¹²⁸ 端道: 正道 pareizs (taisns) Dao

¹²⁹ 智故: 智巧 viltība, blēdība. 故: 巧詐 ar nodomu, prasmīgi krāpt. [3, 219.lpp.]

¹³⁰ 五聲 vušen – piecas notis senajā Ķīnā: 宮, 商, 角, 徵, 羽.

¹³¹ 所謂朝廷很汙濁, 指的是訟案繁多. Tas ko sauc „netīrs galms”, nozīmē prāvu ir daudz. [3, 219.lpp.]. J.Spirins tulko: „Двор отличается алчностью”, - значит, тяжб и споров много. W.K.Liao tulko: If the palace is splendid, litigations will run waste.

[valda] netiklība un izšķērdība, tad apgērba un pārtikas ražošana izbeidzas. Ja apgērba un pārtikas ražošana izbeidzas, tad tauta nevar nepieiesties ar veikliem meliem¹³². Ja piesedzas ar veikliem meliem, tad pārzina izsmalcinātus rakstus. „Pārzināt izsmalcinātus rakstus” nozīmē sekot literāriem izskaistinājumiem.

Tiesas prāvu ir daudz, krātuves un noliktavas ir tukšas, kā arī par ieradumu ir kļuvusi netiklība un izšķērdība, tad valsts ir ievainota kā ar asa zobena dūrienu.

Tāpēc [Laodzi] teica: „Nēsā asu zobenu”.

Visi tie, kas prasmīgi izrotā krāpšanu, aiziet tik tālu, ka kaitē valstij, [bet] viņu pašu mājas noteikti kļūst bagātas. Pašu māja kļūst bagāta, tāpēc [Laodzi] teica: „Uzkrāts pārmērīgs īpašums”.

Ja ir tādi valsts [vīri], tad dumjā tauta nevar ne [pielietot šīs] metodes un neatdarināt viņus. Atdarinot viņus, parādās zagļēni.

Līdz ar to ir redzams, ja liemie ļaundari darbojas, tad zagļēni [tiem] seko. Lielie ļaundari dzied, tad zagļēni pieskaņojas.

Stabulei *ju* ir galvenā loma piecos toņos, līdz ar to, ja stabule *ju* uzsāk, tad zvani *džun* un cītaras *se* visi seko. Stabule *ju* dzied, tad visi muzikālie instrumenti pieskaņojas.

Ja tagad liemie darboņi darbosies, tad parastā tauta dziedās. Ja parastā tauta dzied, tad zagļēni noteikti pieskaņojas. Tāpēc tie, kas smalki ģērbjas, nēsā asus zobenus, pārmērīgi ēd un dzer, kā arī uzkrāj pārmērīgus īpašumus, ir laupītāju *ju* stabules.

„*Dao de dzjin*” 54.nodaļas skaidrojums

人無愚智，莫不有趨舍。

恬淡平安，莫不知禍福之所由來。

得於好惡，怵於淫物，而後變亂¹³³。

所以然者，引於外物，亂於玩好也。

恬淡有趨舍之義，平安知禍福之計。

而今也玩好變之，外物引之，引之而往，故曰：“拔。”

至聖人不然，一建其趨舍，雖見所好之物不能引，不能引之謂不拔。

一於其情，雖有可欲之類，神不為動，神不為動之謂不脫。

Cilvēkiem nav muļķības un gudrības, nav neviena, [kas netiektos kaut ko] pieņemt un [kaut ko] noraidīt. Kurš ir ar vieglu prātu pret slavu un labumiem un ir mierīgs, tad visi bez izņēmuma zina bēdu un laimju cēloņus.

Tiecoties pēc apmierinājuma, iekārojot greznas lietas, vēlāk nonāk haosā.

Iemesls tam ir ārējo lietu vilinājums, nekārtība no izpriecām.

Ar vieglu prātu pret slavu un labumiem, tad taisnīgi pieņem vai noraida. Ar mierīgumu izzina laimes un nelaiemes plānus.

Bet nu izpriecās izmaina viņus, ārējās lietas vilina viņus. Vilinot viņus aizved prom. Tāpēc [Laodzi] teica: „izrauts”.

Ar gudriem gan tā nav, vienu reizi nodibinājuši savu pieņemšanu un noraidīšanu, kaut redz tīkamas lietas, nevar tikt savaldzinātas. Nesavaldzinātu sauc par neizrautu.

Vienprātīgs savās jūtās, kaut gan ir lietas, kas spēj kārdināt, gars nesakustas. Ja gars nesakustināms, to sauc par „nenovēršanos”.

¹³² J.Spirin: А если производство еды и одежды прекращается, то народ не может обойтись без обмана. W.K.Liao: If profession for earning clothes and food stop, the people will have to pretend to genius and embellish falsehood. A.Ivanovs: В последнем случае народ обязательно будет прикрываться хитростью.

¹³³ Avotā [3, 221.lpp.] modernajā valodā šis teikums izskaidrots: 受制於好惡，被誘於侈靡之物，然後思慮變亂 – ciest no patikas un nepatikas greznu lietu kārdinājuma, tad vēlāk domas nonāks nekārtībā.

為人子孫者體此道，以守宗廟不滅之謂祭祀不絕。

身以積精為德，家以資財為德，鄉國天下皆以民為德。

今治身而外物不能亂其精神，故曰：“脩之身，其德乃真。”真者，慎¹³⁴之固也。

治家者，無用之物不能動其計則資有餘，故曰：“脩之家，其德有餘。”

治鄉者行此節，則家之有餘者益眾，故曰：“脩之鄉，其德乃長。”

治邦者行此節，則鄉之有德者益眾，故曰：“脩之邦，其德乃豐。”

莅天下者行此節，則民之生莫不受其澤，故曰：“脩之天下，其德乃普。”

脩身者以此別君子小人，治鄉治邦莅天下者各以此科適觀息耗則萬不失一，

故曰：“以身觀身，以家觀家，以鄉觀鄉，以邦觀邦，以天下觀天下，吾奚以知天下之然也？以此。”

Dēli un mazdēli īsteno šo *dao*, lai pasargātu senču tempļus no bojāejas. To sauc par upurēšanu, kas nepārtrūkst.

Indivīda tikums ir dzīves enerģijas uzkrāšana; ģimenes tikums ir īpašuma uzkrāšana; ciematam, valstij un pasaulei visiem tauta ir tikums.

Nodarbojoties ar pašpilnveidošanos, ārējās lietas nevar izraisīt nekārtības [cilvēku] garā, tāpēc [Laodzi] teica: „Pilnveidojot personību, viņa tikums ir īsts”. Īsts nozīmē vienmēr piesardzīgs.

Ja tas, kurš vada ģimeni, nevar satricināt nevajadzīgas lietas, tad būs līdzekļu pārpilnība. Tāpēc [Laodzi] teica: „Pilnveidojot ģimeni, tās tikumi būs pārpilnībā.”

Ja tas, kurš pārvalda ciematu, vadās pēc šādas kārtības, tad ģimeņu, kuras dzīvo pārpilnībā, būs vēl vairāk. Tāpēc [Laodzi] teica: „Pilnveidojot ciematu, tās tikumi pieaugs.”

Ja tas, kurš pārvalda valsti, vadās pēc šādas kārtības, tad ciematu, kuriem ir tikums, būs vēl vairāk. Tāpēc [Laodzi] teica: „Pilnveidojot valsti, tā tikumi kļūs bagātīgi.”

Ja tas, kurš pārvalda pasauli, vadās pēc šādas kārtības, tad ļaudis dzīvē, visi bez izņēmumiem saņems viņa labvēlību. Tāpēc [Laodzi] teica: „Pilnveidojot pasauli, viņa tikumi būs visur izplatīti.”

[Cilvēks] pilnveido personību, lai atšķirtu cildeno no zemiskā. Tas, kurš pārvalda ciematu, valsti un pasauli izmanto to, lai pētītu un izvērtētu ieguvumus un zaudējumus, lai no desmittūkstoš [lietām] nepazaudētu nevienu.

Tāpēc [Laodzi] teica: „Caur personību skaties uz personību, caur ģimeni skaties uz ģimeni, caur ciematu skaties uz ciematu, caur valsti skaties uz valsti, caur pasauli skaties uz pasauli. Kādā veidā es zinu, ka pasaule ir šāda? Šī iemesla dēļ.”

¹³⁴ Avota [3, 221.lpp.] 慎 vietā ir 德. Un tulkojumā modernajā valodā: 真實, 就是德很牢固. Īsts, tieši tad tikums stiprs. W.K.Liao tulko: By „genuineness” is meant „firmness of prudence”. J.Spirin: Искренность – это укрепление дэ. A.Ivanovs: Истинное есть неуклонная осторожность.